

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГРЕЦЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ**

До захисту допустити:
Зав.кафедри
«___» _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

За освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«Категорія каузативу: порівняльний аспект (на матеріалі прислів'їв далеко- та близькоспоріднених мов)»

Студентки факультету грецької
філології та перекладу
спеціальності «Філологія»
освітньо-професійної програми
«Філологія. Переклад(англійська)»
освітнього ступеня «Магістр»
Цибульник Аліни Альбертівни
Науковий керівник:
Хоровець Віра Євгенівна,
к. філол. н., доцент кафедри теорії
та практики перекладу
Рецензент:
Лебідь Н.М., к. філол. н., доцент
кафедри видавничої справи та
редагування факультету журналістики
Запорізького національного
університету

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою: _____
Секретар ЕК _____
«___» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕНТАЛІТЕТУ ТРЬОХ НАРОДІВ У РАМКАХ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ.....	7
1.1. Поняття «менталітет» у контексті лінгвокультурології	7
1.2. Відображення менталітету у прислів'ях.....	13
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	24
РОЗДІЛ II. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ПРИЧИННОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ, АНГЛІЙСЬКОМУ ТА ГРЕЦЬКОМУ ПАРЕМІОЛОГІЧНОМУ ФОНДАХ.....	25
2.1. Причинність як лінгвістична категорія.....	25
2.2. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення наслідку.....	31
2.3. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення умови.....	57
2.4. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення відсутності причини.....	79
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II.....	83
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	94
ДОДАТОК А.....	96

ВСТУП

У центрі уваги сучасної лінгвістики знаходяться проблеми, пов'язані з відображенням національної культури та історії у мовах. Роль мови в накопиченні культурних здобутків є очевидною і значною. При цьому вона, як одна з основних ознак нації, виражає культуру народу, який говорить цією мовою, тобто створює національну культуру.

У якості фразеологізмів та паремій у мові закріплюються лише ті аспекти, які повно відображають особливості її національного менталітету. Менталітет – це складний духовно-інтелектуальний феномен, що складається століттями, тисячоліттями як історико-генетична пам'ять людини і народу в цілому. Тільки через менталітет можна зрозуміти, чому в подібних ситуаціях різні народи ведуть себе по-різному [31, с.20].

Прислів'я та приказки виступають родовою характеристикою людини, родини, суспільства, народу, культури тому виявлення специфіки їх мовної реалізації необхідно для з'ясування характеру сприйняття й інтерпретації причинно-наслідкових зв'язків подій, що відбуваються в мовному колективі.

Багато мовознавців займалися дослідженням особливостей менталітету на матеріалі пареміологічного фонду мови. Це такі вчені як Р.І. Яринцев, В.Телія, В.Маслова, Г.Л. Пермяков, В.В. Федоров, П.М. Роже, А. Вежбіцька та багато інших [34, с.87], але існує небагато спроб дослідити особливі риси менталітету українців, англійців та греків на матеріалі прислів'їв цих трьох народів. Зокрема, недостатньої уваги було приділено вербалізації категорії причинності у пареміологічних фондах цих мов. Наша спроба вирішити ці питання становить **актуальність** даної роботи.

Магістерська робота виконана в межах наукової проблематики, що розробляється кафедрою англійської мови та перекладу Маріупольського державного університету: «Мовні одиниці різних рівнів сучасних слов'янських, германських та новогрецької мов: когнітивний, комунікативний, порівняльний аспекти» (затверджено МОН України номер державної реєстрації 01120005932).

Мета даної магістерської роботи – дослідити категорію причинності на матеріалі трьох мов та відстежити спільні і відмінні риси українського, англійського та грецького менталітетів.

У зв'язку з поставленою метою було обрано наступні **завдання**:

- 1) визначити спільні та відмінні риси українського, англійського та грецького менталітетів;
- 2) проаналізувати поняття «причинності» як лінгвістичної категорії;
- 3) відібрати прислів'я на позначення причинності в трьох мовах;
- 4) дослідити засоби вербалізації категорії причинності у трьох мовах.

Об'єктом нашої роботи виступає категорія причинності в українському, англійському та новогрецькому пареміологічних фондах.

Предметом є мовні засоби реалізації категорії причинності в українській, англійській та новогрецькій мовах.

Методи дослідження представлені дескриптивним, семантичним, порівняльним методами, методом суцільної вибірки і методом дедукції.

Матеріалом дослідження є суцільна вибірка прислів'їв на позначення причинності у кількості 293 одиниці з сучасних фразеологічних та тлумачних словників.

Наукова новизна даної роботи полягає в тому, що вперше на матеріалі прислів'їв з трьох мов, а саме української, англійської та новогрецької нами було проаналізовано та виявлено ментальні особливості трьох народів щодо сприйняття категорії причинності.

Теоретична значущість нашої роботи полягає у комплексному вивченні прислів'їв на позначення причинності з метою доповнення теорії сучасної пареміології та порівняльної лексикології. Наше дослідження допомагає нам виявити спільні та відмінні риси менталітетів українців, англійців та греків на матеріалі прислів'їв.

Практичний внесок дослідження даної магістерської роботи полягає в тому, що отримані нами матеріали можуть бути використанні у викладанні курсу порівняльної лексикології сучасної української, англійської та новогрецької мов.

Отримані нами знання можуть бути потрібними в перекладацькій діяльності в майбутньому, а саме при відтворенні прислів'їв на позначення причинності в трьох мовах.

Обсяг і структура роботи. Загальний обсяг роботи – 105 сторінок, текстова частина викладена на 87 сторінках. Структура роботи визначена її метою та завданнями. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 93 позиції (серед них 10 позицій довідкових джерел) та додатку, що містить 1 таблицю.

У вступі обґрунтовується вибір об'єкта та предмета дослідження, актуальність, новизна магістерської роботи, її наукова значущість і практичний внесок, визначаються мета, завдання, матеріал і методи дослідження, а також структура роботи.

У першому розділі докладно розглянуто зв'язок між лінгвокультурологією та менталітетом, проаналізовано особливості менталітетів трьох народів, що відбито у пареміологічних картинах світу кожного етносу.

У другому розділі розглянуто лінгвістичну категорію причинності та досліджено прислів'я на позначення причинності за трьома групами, а також виявлено схожі та відмінні риси даних прислів'їв в трьох мовах.

У загальних висновках подаються результати проведеного дослідження та визначається перспектива подальшого дослідження категорії причинності у пареміофондах.

У додатку подається вибірка англійських, українських та грецьких прислів'їв.

РОЗДІЛ І. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МЕНТАЛІТЕТУ ТРЬОХ НАРОДІВ У РАМКАХ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ

1.1. Поняття «менталітет» у контексті лінгвокультурології

Мова тісно пов'язана з культурою: вона проникає у неї, висловлює її, є обов'язковою передумовою розвитку культури в цілому і, нарешті, становить важливу частину культури народу, що живе в певний час і в певному місці [52, с.11]. Мова не існує поза культурою, тобто поза соціально успадкованої сукупності практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя. Тому необхідно вивчати мову в тісному зв'язку з «культурними зонами» і пануючими ідеями народів, їх спільною розумовою творчістю. Мова, як одна з ознак нації являє собою головну форму вираження та існування національної культури [37, с.15].

Співвідношення мови, з одного боку, та свідомості, менталітету, культури, з іншого, на початку ХХ століття зумовили появу лінгвокультурології як нового напрямку в лінгвістиці. Термін «лінгвокультурологія» з'явився у зв'язку з роботами фразеологічної школи, очолюваної В.Телією, працями Ю.Степанова, А.Арутюнової, В.Воробйова, В.Шаклеїна, В.Маслової та інших [64, с.17]. На сьогодні розуміння цього терміна не можна вважати усталеним з огляду на те, що цей напрямок лінгвістики не сформувався в окрему міждисциплінарну науку. Існує кілька підходів до його розуміння.

Лінгвокультурологія досліджує культурні особливості, національний характер і менталітет в безпосередньому зв'язку з людиною, її мисленням, світоглядними орієнтирами та духовно-практичною діяльністю. Як відомо, історичний розвиток будь-якого суспільства викликає зміни в житті його членів і відповідно – у мовній картині світу, що зумовлює необхідність її детального розгляду через певні часові інтервали [66, с.120].

У працях В.Маслової «Введення до лінгвокультурології», «Лінгвокультурологія» надається перевага когнітивному підходу в лінгвокультурології, психологічним поняттям [40, с.111]. На її думку, якщо культурологія досліджує самосвідомість людини по відношенню до природи, суспільства, історії, мистецтва та інших сфер її соціального та культурного буття, а

мовознавство досліджує світогляд, який відображається і фіксується у мові у вигляді ментальних моделей мовної картини світу, то лінгвокультурологія має своїм предметом і мову, і культуру у взаємодії.

Таким чином, лінгвокультурологія, за визначенням В.Маслової, – це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики та культурології і досліджує прояви культури народу, які закріпились у мові [40, с.27].

Власне лінгвістичний підхід до тлумачення терміна «лінгвокультурологія» подає В.Воробйов у своїй монографії «Лінгвокультурологія». Він зазначає, що лінгвокультурологія – це наукова дисципліна синтезуючого типу, що вивчає взаємозв'язок та взаємодію культури й мови у процесі її функціонування, досліджуючи вияви культури народу, що відбилися і зафіксувалися у мові [14, с.170]. Об'єктом лінгвокультурології є взаємозв'язок та взаємодія культури й мови у процесі її функціонування. Предметом є мовна картина світу, тобто вивчення культурної семантики мовленнєвих знаків, що формуються при взаємодії двох різних кодів, а саме мови і культури, з метою виявлення способів, якими мова втілює у своїх одиницях, зберігає та трансформує форму культури [51, с.23].

В.Воробйов вважає лінгвокультурологію насамперед теоретичною базою лінгвокраїнознавства, В.Маслова – галуззю лінгвістики, що виходить далеко за рамки лінгвокраїнознавства як такого, охоплюючи більш загальні проблеми взаємодії мови і культури, В.Телія, З.Мушинський вважають її розділом етнолінгвістики [59, с.245]. Це зумовлено тим, що лінгвокультурологія переживаючи період становлення та ще не вибудувала чіткого поняттєвого термінологічного апарату, власні вектори дослідження.

Лінгвокультурологія є одним з найменш вивчених аспектів лінгвістики. Існують лише окремі монографічні праці, дисертаційні дослідження, статті, присвячені порівняльному лінгвокультурологічному вивченню безеквівалентної лексики, пареміології, фразеології. Зокрема, це такі праці: В.Воробйов «Лінгвокультурологія», В.Кононенко «Національно-мовна картина світу. Зіставний аспект (на матеріалі української та російської мов)», В.Маслова «Введення до лінгвокультурології», «Лінгвокультурологія», В.Мусієнко «Українська етнографічна

лексика: ідентифікація та типологія», В.Телія «Російська фразеологія: Семантичний, прагматичний і лінгвокультурологічний аспект», М.Шевченко «Семантичний та текстотворчий потенціал лінгвокультури в українському поетичному мовленні» та інші [75].

На думку В. Телії, в завдання лінгвокультурології входить вивчення і опис взаємовідносин мови та культури, мови й етносу, мови і народного менталітету [59, с.250]. В.Н. Маслова бачить завдання лінгвокультурології в тому, щоб експлікувати культурну значимість мовної одиниці (тобто культурні знання) на основі співвіднесення пареміологічної одиниці або іншої мовної одиниці, її символічного прочитання з тими кодами культури, які відомі або можуть бути запропоновані носію мови лінгвістом [40, с.120].

Лінгвокультурологія орієнтована на людський, а точніше, – на культурний фактор у мові й на мовний фактор у людині.

Виникнення і розвиток лінгвокультурології у нашій країні пов'язано з «переважанням лінгвокультурологічного підходу при викладанні іноземних мов. Лінгвокультурологія в своєму розвитку проходить два періоди: перший період – це період тільки передумов розвитку науки; другий період – це період становлення лінгвокультурології як самостійної науки. У зв'язку з тим, що ця наука стрімко розвивається, можна виокремити третій період - період, на порозі якого ми зараз знаходимося – поява фундаментальної міждисциплінарної науки – лінгвокультурології» [56, с.25].

На сьогодні в лінгвокультурології виокремилося декілька напрямів:

- лінгвокультурологія окремої соціальної групи, етносу, яка досліджує конкретну лінгвокультурну ситуацію;
- діахронічна лінгвокультурологія, яка вивчає зміни лінгвокультурного стану етносу в певний період часу;
- порівняльна лінгвокультурологія, яка досліджує лінгвокультурні особливості різних етносів;
- порівняльна лінгвокультурологія, яка досліджує особливості менталітету певного етносу з позиції носіїв мови і культури;

- лінгвокультурна лексикографія, яка займається складанням лінгвокраїнознавчих словників.

Дослідження мови в аспекті лінгвокультурології надає змогу виявити лінгвокультурні особливості певної нації та проаналізувати її етносвідомість і мовомислення, тобто менталітет етносу.

Перш ніж з'ясувати, які риси притаманні різним національностям, ми повинні розглянути сам термін «менталітет». Менталітет (від лат. mental — розум, розумовий) є складним поняттям, тому його можна розглядати як в у вузькому, так і у широкому сенсі. У вузькому змісті цей термін представляє собою сукупність думок і уявлень, властивих тій, чи іншій групі, таким чином ми фактично ототожнюємо два поняття «менталітет» та «картина світу» [58, с.15].

Проблема визначення менталітету постає в працях багатьох вчених-лінгвістів. Так, цей термін має досить своєрідне визначення в англійських словниках. Приміром, відомий словник Webster визначає mentality як розумову здатність, чи як розумову силу, потужність, розумовий погляд, розумову перспективу, які можна інтерпретувати й як світогляд. Наводиться значення даного терміна, як стан розуму [72, с.103].

Схоже визначення ми бачимо й у С.Г.Гер-Минасової, яка вважає, що поняття менталітет включає у собі склад розуму, світовідчуття, світосприйняття та психологію людини [60, с.25]. Інакше кажучи, менталітет – це мисленнєва та духовна налаштованість як окремої людини, так і суспільства взагалі.

Грецький тлумачний словник Г. Бабиньотиса дає таке визначення: менталітет (дослівно від грец. Νοοτροπία = νοος + τροπος – спосіб мислення) особливий спосіб мислення людини, групи, людей всіх вірувань, страхи, забобони, які в кінцевому рахунку визначають поведінку і дії окремих осіб або групи [94, с. 775].

Проаналізувавши погляди різних вчених, ми побачили, що менталітет в трьох мовах, які ми досліджуємо, позначає, перш за все, спосіб мислення народу, який проявляється у його поведінці, вчинках та народній творчості.

Разом з «менталітетом» існує і інший термін – «ментальність». У лінгвістиці немає чіткого розрізнення понять «ментальність» і «менталітет». Просто одні автори

вживають перше поняття, інші – друге. Багато вчених не розрізняють ці два терміни, проте на нашу думку ці поняття відрізняються. У нашій роботі ми з'ясуємо, чи є ці два терміни синонімічними поняттями та який термін ми повинні використати у нашому подальшому дослідженні задля аналізу культурних особливостей англійських, українських та грецьких паремій [65, с.79].

Поняття «ментальність» запропонував французький антрополог та філософ Леві-Брюль, який використовував цей термін для опису особливого мислення дикунів [67, с.87]. Люсьєн Февр і Марк Блок, запозичивши це поняття у Леві-Брюля, застосували його для позначення загального настрою, складу розуму, колективної психології, розумового інструментарію, психологічної поведінки людей, які належать до однієї культури, є членами одного суспільства. У середовищі сучасних українських теоретичних досліджень проблеми ментальності трапляються досить цікаві парадокси. Приміром, присвятивши цілий розділ підручника з культурології «Ментальність як тип культури», професор П.С. Гуревич не намагається навіть ґрунтовно розглянути значення цього поняття, роблячи лише посилання на роботи інших дослідників. За такого підходу залишається фактично нерозкритою сама проблема ментальності як типу культури [53, с.41].

Одне з найважливіших аспектів терміна ментальність є «позначення певної якості розуму, характеристики активно виявленого мислення». Саме інтенсивні відмінності здібності мислити, розуміти й висловлювати своє розуміння притаманні ментальності як характеристики людського мислення та діяльності. В.В. Колесов визначає ментальність як систему поглядів, завдань та рішень, неявних установок, ціннісних орієнтирів, особливостей поведінки, які закріпилися у народній свідомості, в культурних стереотипах [29, с.32]. На відміну від менталітету, під ментальністю слід розуміти частковий аспектний прояв менталітету не тільки у настрої суб'єкта, але й у його діяльності. Ментальність як явище розумового порядку зовсім не тотожна суспільній свідомості, це категорія, яка визначає сучасний контекст онтології людини в культурі, її світосприйняття та світобачення крізь призму власного етносу (нації, народності). Ментальність належать до найбільш ґрунтовних, основоутворюючих та фундаментальних культурних традицій. Вона проявляється у домінуючих життєвих

настроях людини, у характерних особливостей світовідчуття, світосприймання, у системі моральних вимог, норм, цінностей та принципів виховання, в організації побуту та свят, у конкретних актах самоорганізації [49, с.15].

Менталітет – те, що відрізняє одні спільноти від інших. Це є ширше та більш узагальнююче поняття, його визначають як сукупність способів поведінки, сприйняття і реакцій. Таким чином, зміст поняття «менталітет» включає в себе, разом зі складом розуму, манерою бачення світу, загальним способом осягнення світу, й результати цього осягнення – образи і уявлення, тобто змістовну, результативну сторону сприйняття світу, а також охоплюється і поведінка людської діяльності: окрім ментальних процесів та їх змісту, у термін «менталітет» включаються також і вчинки. Менталітет відрізняється від ментальності тим, що він є інтегральною ціннісно-мотивованою характеристикою соціальної спільноти, сформованої системи елементів духовного життя і світосприймання, яка зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя різноманітних соціальних груп та індивідів; включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення. До менталітету належать звички, прагнення, традиції, інтуїтивне несвідоме, що існують на рівні несвідомих психічних процесів [82].

Такий підхід дозволяє давати дуже широке тлумачення поняття «менталітет» і використовувати його для позначення будь-якого більш-менш стійкого комплексу поглядів на світ. Але саме картина світу, куди входять ставлення до особистості та соціуму, свободи, рівності, честі, добра і зла, до права і праці, родини, історії і цінності часу, успадкована від попередніх поколінь, і неодмінно постійно змінювана у процесі суспільної практики, є основою людської поведінки [19, с.63]. В нашій роботі ми будемо розглядати особливості менталітету трьох народів, що проявляються в прислів'ях, саме тому термін «менталітет» є для нашого дослідження більш релевантним, аніж «ментальність».

Менталітет народу завжди несе на собі печатку національного, асоціюючись з такими поняттями, як національна свідомість, національний характер та народний дух [31, с.35]. Він є вираженням специфіки національної своєрідності. Під

національним менталітетом звичайно розуміють образ думок, психологічний склад розуму, особливості мислення, а також історично сформовану, стійку специфічну форму прояву і функціонування суспільної свідомості в життєдіяльності певної національної спільноти людей [29, с.21].

Національний менталітет проявляється в звичках, звичаях, що передаються з покоління в покоління, в нормах поведінки [16, с.75]. Проте, аналізуючи це поняття, необхідно враховувати значні розбіжності усередині народу, які призводять до того, що окрім загальних рис національного менталітету, існує і менталітет окремих груп. Наприклад існує різний спосіб мислення у професора університету і продавця магазину, двірника та чиновника. Менталітет однакових соціальних груп різних мовних спільнот може бути більш схожим, ніж менталітет різних соціокультурних груп усередині однієї мовної спільноти. Саме тому у нашому дослідженні ми будемо звертати увагу, як на загальнонаціональні риси, які є характерною ознакою того чи іншого етносу, так і риси, властиві окремій соціальній групі.

Якнайповніше особливості національного менталітету відбиваються у фольклорі народу, а саме в прислів'ях.

1.2. Відображення менталітету у прислів'ях

Прислів'я - це багатомілова народна мудрість та досвід багатьох поколінь, відображений в мовній формі. За допомогою прислів'їв та приказок можна найбільш повно дослідити ментальні особливості різних народів. Дослідження менталітету крізь призму пареміологічного фонду мови дозволяють нам виявити риси менталітету даної мовної спільноти, так як прислів'я існують тривалий час (кілька століть), використовуються у сучасній мові і дозволяють виявити відмінності менталітету протягом тривалого часового відрізка [1, с.5].

Пареміологічна картина світу є частиною мовної картини. Якщо мовна картина - це світобачення, закріплене в мові, то пареміологічна картина - це світобачення, яке ми виявляємо при аналізі прислів'їв певної мови [7, с.91]. Менталітет, що виявляється у мовній картині світу, - це мовний менталітет, таким чином менталітет, який відображається у пареміологічній картині світу, ми називаємо пареміологічним. Останній не є менталітетом прислів'я (так само, як і мовний не є менталітетом мови),

бо він виступає у ролі менталітету народу, а точніше певних соціальних груп народу, який знайшов віддзеркалення у пареміологічному фонді мови [15, с.87].

Оскільки матеріалом нашого дослідження виступають прислів'я української, англійської та грецької мов, ми повинні охарактеризувати, як саме проявляється менталітет цих націй в їх пареміологічних фондах. Перше за все, у нашій роботі ми хочемо звернути увагу на український менталітет. Менталітет українського народу формувався під впливом складних історичних обставин. Основну роль відіграло геополітичне розташування України на перехресті історичних шляхів зі Сходу на Захід і з Півночі на Південь. Ця обставина обумовила химерне поєднання у світогляді українця західної (активно-раціоналістичної, індивідуалістичної, матеріалістичної) та східної (пасивно-споглядальної, спрямованої на вищі істини) ментальності [10, с.11]. Серед основних рис української ментальності необхідно назвати **працьовитість**. Саме цій рисі характеру приділяється найбільше уваги в українських прислів'ях, адже багато століть наш народ був підневільним, люди працювали сім днів на тиждень під гнітом панів та шляхтичів, і праця складала основну частину їх життя. *Не дивись на чоловіка, а дивись на його діло. Праця чоловіка годує, а лень марнує. Без діла жити – тільки небо коптити.* Водночас утверджується висока моральна цінність будь-якого виду чесної праці людини: *Зароблена копійка краща за крадений карбованець. Трудова копійка годує до віку. Краще своє латане, а ніж чуже хапане* [6, с.43]. Однак, треба зазначити, що іноді в пареміях можна побачити і зовсім інше, протилежне ставлення до праці, зокрема невідповідності праці і результатів: *Роби, роби, а їсти нема чого. Працюй, як коняка, а їж, як собака. Шилом моря не нагрієш – від тяжкої роботи не розбагатієш.* У такому ставленні можна вбачати соціальний фаталізм, тобто віру в автоматичність історичного процесу, соціальні диференціації тощо. Наслідком цього є втеча в малі групи, родину, утримання від участі у рішенні важливих соціально-політичних проблем [17, с.31]. Помічено і різні мотивації до праці – ціннісно-сміслова та матеріально прагматична: *Коли є до чого жагота, то кипить у руках робота. Де руки й охота, там скоро робота. Хочеш їсти калачі – не сиди на печі. Будеш трудитися – будеш кормитися.* Загалом, як і у світобаченні багатьох народів, українцям притаманне посилене негативне ставлення до лінощів.

Наш менталітет або засуджує їх або підкреслює у прислів'ях, до яких негативних наслідків нас може привести лінь. *Лежачого хліба ніде нема. Поможі Боже! – А ти, не лінуєсь, небоже!*

Особливістю української ментальності є ставлення до господаря будинку, що корелює із усвідомленням «свого», «власного» та «індивідуального»: *Господаря і Бог любить. Без хазяїна – чужі руки кочерга. Привикай до господарства з молоду – не будеш знати на старість голоду. Де господар не ходить, там нивка не родить* [33, с.175].

Увиразнення специфічного ставлення до приватної власності, закарбоване у народній творчості, інколи сприймається не тільки позитивно як господарський підхід до власності, але й негативно як вияв а) жадоби та б) заздрості до чужих статків: а) *З сусідом дружи, а тин городи. Нікому не вір, той ніхто не зрадить. Брат мій, а хліб їж свій. Ліпше моє, ніж наше. Сват не сват, а мого не руш нічого.* б) *Сусід спати не дає – добре живе. На чужій ниві все ліпша пшениця. Чужа доля під бік коле* [41, с.53].

Українець дуже прив'язаний до своєї родини, в якій намагається будувати міцні і надзвичайно близькі стосунки. Для його ментальності характерно піклуватися. Українці, як правило, оточують своїх близьких турботою, своєрідною материнською опікою: *Нема кращого друга, як вірна супруга. На що й клад, коли в сім'ї лад. Рідна матка — тепла хатка.* Дітей підтримують до зрілого віку, і часто ще й у зрілому віці: *У сови погані совенята, а все їй найкращі. Біля рідної матки добре дитятку. У кого мати рідненька, у того й сорочка біленька.* Така щільність родинних стосунків певною мірою теж визначається історичним минулим: на території, що лежала на перехресті західного й східного світів, практично не припинялися війни і грабіжницькі напади. Жити тут було небезпечно, панування часто змінювалося, і зберегтися як єдине ціле можливо було лише замкнувшись у колі найближчих [42, с.58].

Для української родини традиційно характерна велика роль жінки і передусім матері. Зі смертю чоловіка саме вона завжди виступала на перший план, ставала

головою сім'ї – навіть тоді, коли вдруге виходила заміж. Образ матері-удовиці – розсудливої, доброї і водночас суворої господині – яскраво змальований у класичній літературі [44, с.105]. Українська жінка брала участь в усіх справах родини не лише після смерті чоловіка, а й за його життя: *Чоловік за один кут хату тримає, а жінка – за три. У давнину, коли в Європі панували патріархальні стосунки, в Україні було можливим сватання дівчини до парубка.*

Провідною ідеєю українського менталітету, що практично репрезентує загальнолюдський ідеал, є ідея необмеженої свободи, визнання рівного права кожної людини в суспільстві [47, с.65]. Ця настанова, як своєрідний принцип індивідуальності, сформувалась у глибинах самого способу життя предків. Праця на родючих землях сприяла утворенню малих соціальних спільностей українців, де найціннішим вважався індивід з його толерантним ставленням до іншого індивіду. Індивідуалізм, з урахуванням особливостей психіки українців, сприяв розвитку творчого духу, здійсненню особистого вибору рішень за внутрішньо прийнятним ідеалом [61, с.57]. Тип творчого індивідуалізму виявляється у здатності й бажанні брати на себе відповідальність за вибір і результати діяльності і за життя суспільства. Творчий індивідуалізм - це ініціативність, самостійність, наполегливість, уміння володіти і керувати собою. Творчий індивідуалізм українця - це особиста незалежність і шанування свободи кожної людини як чогось священного і недоторканого. Історичний взірець такого суб'єкта свободи - вільнолюбний козак і козаччина в Україні. Волелюбність українців, звісно, знайшла своє відображення в прислів'ях: *Воля — маленьке слово, а всі йому раді. Хоч голі, аби на волі. Вільному воля не потрібна. Краще на волі на вітці, ніж у неволі в золотій клітці.*

Відома й глибока емоційність українця, що йде від зацікавленого, сердечного ставлення до природи рідного краю, до землі: *Нема на світі другої України, немає другого Дніпра. Всюди на світі добре, а вдома найкраще. Рідна земля – мати, а чужа – мачуха. За народ і волю віддамо життя і долю.* Українець, не відмовляючись від раціоналістичної думки, великої ваги надає виявам почуттів та емоцій. Інколи він може здаватися навіть сентиментальним і надто ліричним: *Душа душу чує, а серце серцю вість подає* [63, с.221].

З огляду на посилений персоналізм української ментальності зрозумілою постає тенденція до заглиблення у власний внутрішній світ особистого переживання. Ця ознака превалує і у культурі багатьох західноєвропейських країн. Зазначені особливості української ментальності є ядерними (природно сформованими) та відносно сталими. Відносність полягає у тому, що зміна політичних формацій, ідеології змінює ставлення українців до навколишнього світу, хоча зміни у світосприйнятті ґрунтуються на тих же принципах: любов до землі, працьовитість, важливість високого морального розвитку особистості [81]. Відмінність полягає у варіативності об'єктивних реалій, що закріплюються у прислів'ях і водночас постають маркерами певної історичної епохи. Так у ХХ столітті українська ментальність стала об'єктом втілення соціальної утопії, зокрема комуністичної. Комуністична мораль привнесла до паремійної спадщини українського народу такі прислів'я: *У паспорті прізвище, а ім'я – в трудовій книжці. Не то врожай, що в огороді, а то – що на колгоспному полі* [32, с.12]. Стереотипи у ставленні до праці (культ абстрактної праці), споживання (аскетизм), розподілу (егалітаризм), суспільних відносин (колективізм) стали надбанням української ментальності. Розбіжність між ідеологією і соціальними реаліями змінила зміст цих ментальних засад, що призвело до їх певної метаморфози. Зокрема, це позначилося на таких рисах сучасної української ментальності, як суспільна пасивність, орієнтація на утриманство, невмотивована амбітність, нехтування правових норм.

Отже, дослідження прислів'їв дозволяє нам визначити основні риси українського менталітету, серед яких ми виділяємо індивідуалізм, соціальний фаталізм, емоційність, волелюбність та працьовитість.

Англійська та українська пареміологічна картини мають як схожі так відмінні риси. Великобританія та Україна розташовані відносно не далеко одна від одної, проте ці дві країни пройшли різні шляхи у культурному, політичному та соціальному розвитку. Англійці – представники однієї з найстаріших націй світу, жителі острівної держави Великобританії, яка довгий час володіла безліччю завойованих по всьому світу колоній. Вони працьовиті, врівноважені, привітні і порядні люди. Їх ідеалом є незалежність, освіченість, внутрішня самоповага, чесність і безкорисливість, такт,

витонченість манер, вишукана ввічливість, здатність пожертвувати часом і грошима заради хорошої справи, вміння керувати і підкорятися, наполегливість у досягненні поставленої мети, відсутність пиhi й хвастощів [77].

Серед основних цінностей англійської культури дослідники найчастіше виділяють індивідуалізм, працелюбність, змагальність, незалежність, прагматизм, традиціоналізм, толерантність [71, с.37]. Всі вони позначаються на способі життя, міжособистісних відносинах і поведінці. В якості прикладу наведемо англійські прислів'я як виражають їх ставлення до праці: *No rains, no gains.* (Під лежачий камінь вода не тече. Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.); *The best fish swim near the bottom.* (Добре задарма не буває.); *He who would catch fish must not mind getting wet.* (Не взявшись за сокиру, хати не зробиш. Щоб рибу їсти, треба в воду лізти.); *A bad workman quarrels with his tools.* (У поганого майстра погана пила.). Ми бачимо, що англійці поважають та цінують працю.

Змагальність цієї нації проявляються у тому, що англієць ставиться до бізнесу як до гри і спорту: він, природно, всіляко дбає про прибутки та свої справи, але настільки ж важливим для нього й те, що називається спортивним азартом або захоплюючою грою: *Two can play at that game* (Подивимось, чия візьме!); *No risk, no gain. Whiskey on beer, never fear.* (Хто не ризикує, той не п'є шампанського. Ризик - благородна справа.) [55, с.185].

Однією з головних життєвих цінностей для англійців є матеріальне благополуччя. Ні в кого багатство не користується такою пошаною. Яке б не було суспільне становище людини у Великобританії, будь то вчений, адвокат, політичний діяч або священнослужитель, він перш за все – комерсант. У будь-якій справі його перша турбота - нажити якомога більше: *A bargain is a bargain.* (Домовленість свята справа.); *Business before pleasure.* (Зробив діло, гуляй сміло); *Praise without profit puts little in the pot.* (Розмовами ситий не будеш.); *Time is money.* (Час – це гроші.); *Money begets money.* (Копійка копійку кличе.); *Money is power.* (Гроші – це влада.); *Light purse is a heavy curse.* (Є чим дзвякнути, так можна і крякнути.); *Money has no smell* (Гроші не пахнуть) [73, с.167].

На особливе місце в характері англійців слід поставити глибоку повагу до традицій. У житті англійців традиції відіграють особливу роль. Вони мають звичку вирішувати будь-які справи тільки «за звичаєм». Якщо американець – раб стандарту, то англієць - раб своїх традицій [83]. Традиції в Англії перетворені на культ, ними насолоджуються. Як у кожної нації, у англійців є багато традицій. Серед них - спортивне виховання, що стало традицією в сім'ї, школі, університеті, на фабриці, заводі. Традиційні пристрасті англійців до простого, зручного повсякденного одягу; вони вважають навіть непристойним виділятися своїм костюмом. Свято дотримуються англійці встановлених правил в їжі. Вранці перший сніданок, о першій годині дня - другий сніданок, о 17 годині - чай, в 19 - 20 - обід. Вечеряти англійці не люблять. Ця пунктуальність в часі прийому їжі суворо дотримується, створюючи розмірений режим життя та роботи. Шанувальники глибокої старовини, древніх традицій і звичного укладу життя, вони не поспішають відмовитися від монархії і супутніх їй інститутів і звичаїв. Англійці люблять повторювати: *An old dog will learn no new tricks.* (*Хто дурнем уродився, тому дурнем і вмерти.*); *You cannot teach old dogs new tricks.* (*Старого вчити, що мертвого лікувати*); *An old dog barks not in vain.* (*Старий крук дарма не каркає. Старий собака даром гавкати не буде.*)

Відомими є й такі риси менталітету англійців як індивідуалізм, нелюбов до спілкування, потреба поглиблюватися у свій внутрішній світ, навіть перебуваючи серед людей [34, с.87]. Жителі Великобританії - найменш комунікабельний народ і не тільки в порівнянні з вкрай товариськими французами, але і стандартними американцями, розважливими німцями і навіть стриманими японцями. Ніхто краще англійця не вміє усамітнитися серед численних друзів. Не порушуючи пристойності, він здатний відмінно бути самим собою серед величезної юрби, вдаватися до роздумів, робити все, що йому завгодно, ніколи не заважаючи ні собі, ні іншим. Це добре ілюструють такі прислів'я як: *Put not your hand between the bark and the tree.* (*Свої собаки гризуться, чужа не приставай. Не сунь носа в чуже просо.*); *There is no place like home.* (*В гостях добре, а удома краще.*); *My house is my castle.* (*Мій дім – моя фортеця*).

Здоровий глузд та самоконтроль – головні поняття для англійця буквально у всьому. Сучасні англійці вважають самоконтроль головним достоїнством людського характеру [3, с.71]. Уміння стримувати і контролювати свої емоції є невід'ємною складовою поняття Englishness. Чим краще людина володіє собою, тим вона більш достойна. В радості і в горі, в успіху і невдачі людина повинна залишатися незворушною хоча б зовні, а ще краще і внутрішньо. *When angry, count a hundred.* (Коли розсердишся, порахуй до ста.) *He is not fit to command others that cannot command himself.* (Хто собі раду дати не в змозі, той іншого на розум не наставить)

Але при своїй неприборканій жадібності і пристрасті до наживи англієць зовсім не скупий: любить жити з великим комфортом і на широку ногу. *Money is a good servant but a bad master.* (Розумний — господар грошам, а скупий — слуга.) [22, с.330].

Ідеалом англійців служить незалежність, освіченість, гідність, чесність і безкорисливість, такт, витонченість манер, вишукана ввічливість, здатність пожертвувати часом і грошима для хорошої справи, вміння керувати і підкорятися, наполегливість у досягненні поставленої мети: *Money spent on the brain is never spent in vain.* (Гроші, витрачені на освіту, ніколи дарма не пропадають.); *Better unborn than untaught.* (Краще не народитися, ніж неуком жити.); *Politeness costs little (nothing), but yields much.* (Лазідне слово всі двері відкриває.); *All doors open to courtesy.* (Ласкаве слово краще карбованця.) [5, с.107]

У англійців цінується чесність: *A quiet conscience sleeps in thunder.* (У кого совість не чиста, того і тінь коцюби шибениця!); *A clean hand wants no washing.* (Правда милості не шукає.); *Honesty is the best policy.* (Чесність – краща політика)[8, с.143].

Найбільш відмінними рисами англійців є працелюбність, чесність традиційність, ввічливість та, звичайно, стриманість.

Менталітет грецького народу, як і будь-якої іншої західноєвропейської цивілізації, в тому числі української та британської спільноти, з плином часу зазнав змін. Стародавні греки вважалися найбільш цивілізованим народом свого часу, людьми, чиї ідеї випереджали їхні можливості. Саме завдяки своїй гіперактивності греки досягли такого високого рівня розвитку культури. Вони цінували особисту

свободу, яка для них означала свободу індивідуальної творчості в різних сферах культури і політичної діяльності. Ця їх риса добре простежується в таких прислів'ях: *Μονάχος χόρευε κι όσο θέλεις πήδα.* (Коли сам по собі, танцюй і стрибай скільки хочеш.); *Κάλλιο να 'χω στον τόπο μου ελιές και παξιμάδι παρά στα ζένα ζάχαρη και να ορίζουν άλλοι.* (Не дай, Боже, в чужій хаті жити і в чужій печі палити) [74, с.112].

Греки завжди прагнули бачити в сьому щось героїчне, красиве і гармонійне. Ці ілюзії швидко розбилися через об'єктивну реальність їх історичної долі, що призвело до ще більшого внутрішнього розчарування. Стрімкий розвиток грецької цивілізації потребував надмірного напруження всіх духовних сил нації. Саме ті риси вдачі греків (надмірність у всьому) зрештою обернулися проти них самих же. *Γρήγορος στο χουλιάρι κι αργός στη δουλειά.* (Нам би так працювати, щоб ніякої турботи, ніякої роботи – їж, пий, веселись, не хвилюйся, не журисть.); *Είναι πολλοί οι μπαμπέρηδες για του σπανού τα γένια.* (У семи няньок дитя без очей.) [76].

Сучасних греків можна назвати однією з найбільш життєлюбних націй у світі. Вони вміють цінувати кожен щасливий момент у житті і насолоджуватися цим на всі сто! Вони вміють жити днем сьогоднішнім, не сильно вдумуючись в проблеми прийдешніх днів. Будь-який грек із задоволенням може витратити весь свій заробіток за один вечір, пригощаючи всіх друзів вином і закусками. Свої життєві позиції вони вербалізують за допомогою паремій. Наприклад їх життєлюбність та оптимізм ілюструють такі прислів'я: *Και με τα χίλια βάσανα, πάλι η ζωή γλυκιά 'ναι.* (Життя любить того, хто за нього бореться, а нищить того, хто йому піддається.); *Γίδα που τρέχει στον υκρεμό, ποτέ δεν έχει σκοτωμό.* (Вовків боятися в ліс не ходити) [79].

Ставлення до життя в них таке: греку завжди і скрізь добре, навіть там, де іншому погано. Він буде виділяти радість і оптимізм навіть в самій безнадійній ситуації, тому що гарний настрій у греків в крові. *Όποιος δεν επερπάτησε τη νύχτα με φεγγάρι, και το πρωί με τη δροσιά, τον κόσμο δεν εχάρη.* (Хто місячними ночами не гуляв і по ранковій росі не ступав, той радість миру не пізнав.)

Багато що в Греції робиться «абияк», що повністю відповідає місцевій філософії. Греки серед європейців виділяються безтурботно-філософським ставленням до життя [80]. При такому ставленні до життя у них сформувалася своя власна шкала

цінностей, де поняття сім'ї, наприклад, стоїть зовсім не на першому місці. Вони з безпечністю ставляться до проблем працевлаштування та кар'єрного зростання, і навіть у сімейних питаннях не особливо розбірливі. Майбутнє для греків завжди бачиться в рожевому кольорі, та кожен з них прагне прожити життя більш повно, навіть на шкоду власному довголіттю. На себе і на все навколо греки дивляться просто і з задоволенням.

Місцеві мешканці випромінюють привітність, всіляко намагаються проявити свою гостинність і приділити увагу будь-якому гостю цієї країни. Греки пишаються всім, що пов'язане з їх багатовіковою історією. Вони не зносять пам'ятники і не клянуть свого минулого, а завжди і у всьому відчувають себе нащадками древніх еллінів [78]. Вони люблять і вміють розважатися. Їм подобається бути на людях, на вулиці, на свіжому повітрі, чому сприяє клімат країни. Греки твердо переконані, що головне в житті не робота, а задоволення.

Греки сентиментальні, терпимі, але бувають дуже емоційні. Мабуть, однією з візитних карток культури Греції можна по праву вважати таке поняття, як «φίλος τιμής». У перекладі з давньогрецької воно означає «друг честі». *Καθαρός ουρανός, αστραπές δεν φοβάται. (Нечиста совість спати не дає); Η τιμή τιμή δεν έχει και χαρά σ' τον που την έχει. (Чесність безцінна і радість тому, у кого вона є).* Насправді ж коло його значення дещо ширше. Це і гостинність, і великодушність, повага до старших, хоробрість, гідність, почуття гумору і ще безліч подібних понять [43, с.200]. Відомі грецькі філософи, як античні, так і сучасні, багато разів описували всілякі складові цього поняття, однак при цьому обов'язково підкреслювався його зв'язок з цілим комплексом загальнолюдських взаємин, а не тільки з якимось окремим аспектом. У зв'язку з цим, сьогодні прийнято описувати це поняття словом «честь», маючи на увазі весь набір моральних та етичних норм, що мають особливе значення для греків. Незважаючи на якусь пишномовність і навіть архаїчність даного поняття, воно є важливою частиною життя греків, і суттєво впливає на їх поведінку. Відмова від повернення боргу, брехня, невиконання даних обіцянок - все це розглядається як незмивна пляма на все життя. Саме тому греки намагаються, у що б то не стало уникати сумнівних вчинків, хоча б по відношенню до друзів і рідних. А от по

відношенню до чужих дрібна нечесність або хитрість, навпаки, допускається. *Γιάννης κερνάει και Γιάννης πίνει.* (І кума сором, і хліба жаль) [74, с.117].

Серед найпоширеніших рис грецького менталітету ми виділяємо волелюбність, надмірність, життєлюбність, легковажність, емоційність, чесність та хитрість.

Проаналізувавши характерні риси менталітетів трьох народів, ми можемо зробити висновок, що спільними якостями є волелюбність, чесність та життєлюбність, а від'ємними – жадібність, заздрість та колективізм у українців; стриманість, змагальність та традиційність у англійців; надмірність, легковажність та хитрість у греків.

Особливості менталітетів українського, англійського та грецького народів знайшли відображення у національно специфічних прислів'ях, які відображують характерні особливості культури і побуту, народних звичок та символіки. Для пареміології кожної мови притаманними є окремі образні компоненти та їх сполучення, навколо яких можуть утворюватися різні тематичні групи. Процес розуміння й аналізу прислів'їв як мовних знаків національної культури – це шлях до пізнання менталітету народу. А саме через пізнання менталітету народів ми можемо дослідити категорію причинності в українській, англійській та новогрецькій мовах.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

В нашій роботі ми з'ясували, що:

1. Лінгвокультурологія досліджує культурні особливості, національний характер і менталітет в безпосередньому зв'язку з людиною, її мисленням, світоглядними орієнтирами та духовно-практичною діяльністю. Вона орієнтована на людський, а точніше, – на культурний фактор у мові й на мовний фактор у людині.

2. На сьогодні в лінгвокультурології виокремилосся декілька напрямів: лінгвокультурологія окремої соціальної групи; діахронічна; порівняльна; лінгвокультурологія та лінгвокультурна лексикографія.

3. Дослідження мови в аспекті лінгвокультурології надає змогу виявити лінгвокультурні особливості певної нації та проаналізувати її етносвідомість і мовомислення, тобто менталітет етносу.

4. Менталітет – це інтегральна ціннісно-мотивована характеристика соціальної спільноти, сформована система елементів духовного життя і світосприймання, яка зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя різноманітних соціальних груп та індивідів; включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення.

5. Дослідження менталітету крізь призму пареміологічного фонду мови дозволяє нам виявити риси менталітету даної мовної спільноти, так як прислів'я існують тривалий час, використовуються у сучасній мові і дозволяють виявити відмінності менталітету протягом тривалого часового відрізка.

6. Проаналізувавши характерні риси менталітетів трьох народів, ми можемо зробити висновок, що спільними якостями є волелюбність, чесність та життєлюбність, а від'ємними – жадібність, заздрість та колективізм у українців; стриманість, змагальність та традиційність у англійців; надмірність, легковажність та хитрість у греків.

РОЗДІЛ II. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ ПРИЧИННОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ, АНГЛІЙСЬКОМУ ТА ГРЕЦЬКОМУ ПАРЕМІОЛОГІЧНОМУ ФОНДАХ

2.1. Причинність як лінгвістична категорія

Перш за все, причинність (від лат. *Каузальність* – причина) – категорія на позначення необхідного генетичного зв'язку явищ та відносин між речами з яких одне (називається причиною) обумовлює інше (називається наслідком або дією) [4, с.21]. Речі можуть *співіснувати* — камінь лежить поряд з деревом. Вони можуть вступати у *зв'язок* — місяць і Земля притягуються, а можуть і *спричиняти*, детермінувати одна одну.

Ця категорія сформувалася в процесі практичної діяльності. Слово «причинність» споріднене зі словами «чинити», «вчинити», що означають «діяти», «викликати». Вчення про причинність іноді називають *детермінізмом* (лат. *determinatio* — визначаю), проблемами якого переймалися такі вчені, як Аристотель, Платон, Демокрит [39, с.57].

Причинність є однією з основних універсальних поняттєвих категорій буття, яка виражається у мові за допомогою лексичних, синтаксичних, словотворчих, морфологічних та інших засобів, утворюючи у мові функціонально-семантичне поле причинності. Ми вже з'ясували, що причинність є категорією буття та оскільки, ми в нашій роботі, перш за все, досліджуємо ментальні особливості мови народу, доцільним є звернути увагу на визначення причинності саме як лінгвістичної категорії. Для початку, ми визначимося з поняттям «мовна категорія». Лінгвістичний енциклопедичний словник дає наступне визначення: *Мовна категорія*, у широкому сенсі, будь-яка група мовних елементів, що визначається на підставі будь-якої спільної властивості. На цій підставі, функціонально-семантичне поле причинності цілком підпадає під визначення мовної категорії [12, с.39].

Ми зазначили, що причинність є поняттєвою категорією, яка, в свою чергу, представляє замкнуту систему значень деякої універсальної ознаки або ж окреме значення цієї ознаки безвідносно до ступеня їх граматикизації та засобу вираження [48, с.211]. Вочевидь, причинність підпадає і під визначення поняттєвої категорії,

проте необхідно взяти до уваги той факт, що в деяких мовах каузальність виступає у якості граматично пов'язаного значення, і відповідно, ми можемо віднести її і у розряд граматичних категорій. Наприклад в деяких мовах є відмінникові форми, каузативні афікси та специфічні моделі каузативних речень.

Багато вчених-лінгвістів звертають увагу на питання щодо ролі історії мови як засобу для досліджень тих або інших понять і категорій, в тому числі і каузальності. Найчастіше розвиток поняття «причинності» аналізують, досліджуючи етимологію слів, які виражають причинність і, таким чином, отримують можливість виділити етап, на якому відбулося становлення поняття у мисленні людини. Наприклад, санскритське *hetu* (причина) пов'язано з *hinoti* (приводити у дію, спонукати, змушувати; допомагати, сприяти). Грецьке слово *αἰτία* походить від прикметника *αἰτός*, перше значення якого, той хто має долю, частину у чомусь. Перше ж значення поняття *causa* пов'язують з *cudo* (товкти, карбувати, бити, ударяти). З цим дієсловом через латинський іменник *causa* пов'язані слова, які позначають поняття причини у багатьох мовах, зокрема в англійській, італійській, французькій та румунській [36, с.87].

Таким чином, класичне визначення, як правило, абстрактно охоплює всі варіанти поняття. Мова ж обслуговує абсолютно всі сфери суспільного життя, тому вона може виражати як абстрактні поняття, так і окремі зв'язки між подіями, у тому числі і причинно-наслідкові.

Очевидним є те, що формування поняття причинності у свідомості людини відбувалося у практичній діяльності, а не в результаті пасивного спостереження за різноманітними формами зв'язку оточуючих предметів і явищ, що суперечить твердженням Д. Юма та в цілому тезису Ф. Енгельса, які вважали, що діяльність людини допомагає обґрунтувати уявлення про причинність, зокрема про те, що один рух є причиною іншого [57, с.51].

Ще в 20-роки ХХ століття американський лінгвіст Курт Дюкасс висунув свою концепцію, в якій він зазначив, що:

1. Причинність повинна бути зафіксована в реальному контексті.

2. Поняття «причинності» відноситься до окремих одиничних явищ. Нас цікавить причина окремого явища, в незалежності від того, повторяється воно, чи є унікальним. Причинний зв'язок повинен бути визначеним по відношенню до конкретної системи умов.

3. В основі каузального зв'язку лежить онтологічна необхідність. В нашому повсякденному досвіді ми постійно спостерігаємо необхідність онтологічного, а не логічного порядку [39, с.92].

Хоча більшість сучасних лінгвістів негативно відноситься до позиції Дюкасса, для нас його теорія є цікавою, тому, що автор звертається до таких понять, як «реальний контекст», «повсякденна мова», «повсякденне розуміння». Адже саме на основі цих понять ми, як правило, будуємо висловлювання з каузативним значенням. Дуже рідко, за винятком спілкування в науковому середовищі, людина, яка говорить, намагається обґрунтувати причину того чи іншого явища логічно. В повсякденному спілкуванні, коли ми говоримо про причину, то ми маємо на увазі видимі причини, безпосередньо пов'язані зі змінами, тому в нашій роботі словом «причина» ми позначаємо таке явище, яке людина вважає стимулом, причиною зміни, яка необов'язково повинна бути логічно обґрунтованою. Причина позначає будь-яке втручання в звичайний процес подій, а наслідок – зміну початкового стану будь-якої системи, яка йде слідом за втручанням, але не передує йому [27, с.108].

Багато лінгвістів (Т.Б. Алісова, Є.І. Шендельс, С.Д. Кацнельсон) значно звужують рамки каузального зв'язку і використовують цей термін для позначення далеко не всіх висловлювань, що виражають причинно-наслідкові зв'язки [28, с.102]. Наприклад, Т.Б. Алісова вважає, що каузальний зв'язок – така ситуація, де активний суб'єкт докладає певних зусиль, щоб викликати певні зміни у ознаках об'єкта.

Аналогічно Є.І. Шендельс зазначає, що каузальність має місце лише тоді, коли наявним є прояв чужої волі.

С.Д. Кацнельсон ще більше звужує рамки каузальності: на його думку, це взаємодія двох активних суб'єктів, один з яких спонукає або змушує іншого вчинити якусь усвідомлену дію [28, с.117]. Ситуації, в яких дія виконується об'єктом каузації несвідомо, а також ті, в яких має місце вплив людини на явища або предмети неживої

природи або навпаки, цей лінгвіст каузальними не вважає. Так, наприклад, речення: *Вогонь змусив супротивника залягти* розглядаються як каузативна конструкція, оскільки мова йде про фактично усвідомлений вплив (вогонь). Але у реченні: *Дош змусив його повернутися* (усвідомлена дія об'єкта викликана неособистим суб'єктом) або *Шурхит змусив його здригнутися* (неособистий суб'єкт створює несвідому дію об'єкту) автор бачить лише причинний компонент, але не вважає такі конструкції каузативними, оскільки для нього каузальність і причинність – це не одне й теж саме поняття. В філософії ці два поняття є тотожними, але С.Д. Кацнельсон висловлює думку, що каузальність – це свідоме взаємодія двох агентів, а причинність – в цілому, будь-яка обумовлена чимось дія.

Більшість інтерпретують каузальність ширше та ототожнюють її з причинністю, беручи до уваги класичну модель, де каузальність характеризується як стійкий генетичний зв'язок явищ, де причина призводить до наслідку. Причину часто розглядають як активний початок, а наслідок – пасивний. У цієї розповсюдженої точки зору є свої критики, оскільки недостатньо уваги приділяється зворотньому зв'язку між причиною та наслідком.

Г.Г. Сильницький охарактеризував каузативну ситуацію, як таку, що містить, принаймні, два стани, пов'язаних відношеннями каузації, які відображають причинно-наслідкове відношення між відповідними атрибутами: причиною впливу та наслідком [54, с.57]. При цьому об'єкт каузативного зв'язку виступає у якості носія, як причини, так і наслідку. Суб'єкт розглядається як агент, який призводить до настання події.

Віддаючи перевагу більш широкому тлумаченню каузальності, яке ґрунтується на класичній формулі, ми не можемо не відзначити того, що багато разів розбіжності у визначенні каузальної конструкції пов'язані, швидше за все, не з принципово різними поглядами деяких авторів, що поділяють поняття «причинність» і «каузальність» [50, с.173]. У такому випадку виходить, що каузальність – це не що інше, як окремий випадок, один з видів причинно-наслідкових відносин, тобто поняття каузальності включено в більш широке за обсягом поняття причинності. Ми

ж будемо виходити з того, що ці поняття тотожні і будь-яку мовну одиницю або структуру, що виражає причинно-наслідкові відносини, будемо вважати каузальною.

М.В. Ляпон оцінює каузативний зв'язок як «такий зв'язок ситуацій, при якому одна з них оцінюється мовцем як достатня підстава для реалізації іншої» [38, с.112]. При цьому коло відносин, що передбачають причинно-наслідкову залежність, дуже широке. З цієї точки зору каузальні відносини можуть виражатися в передумовах, попередніх і супутніх обставинах, доказах, стимулах і т.д. Як бачимо, в наведених визначеннях М.В. Ляпон бере за основу прагматичний компонент – це співвідношення мовця, «користувача» та змісту його висловлювання

Не менш доцільними є зазначити відносини каузальності в мові та причинно-наслідкові зв'язки між позамовними явищами. Це питання безпосередньо пов'язане з референцією: наскільки взагалі мова і речі, які її виражають співвіднесені з зовнішніми (позамовними) явищами? Ймовірно, більшість людей вважають, що мовленнєві акти так чи інакше співвідносяться з явищами зовнішнього світу, однак є й інший погляд на цю проблему. Крім того, необхідно встановити, яким чином здійснюється цей зв'язок (якщо він є взагалі), тобто є він безпосереднім або опосередкованим. Деякі вчені, особливо неопозитивісти (Л. Вітгенштейн та інші), розглядають мову як якусь гру, набір звуків, який виконує певну функцію в житті людини, але ніяк не поєднану ні з чим, що лежить за межами сфери мови: жодне мовне явище не представляє жоден позамовний факт. При такому підході питання про референцію, як таку, відпадає [57, с.55]. У даному випадку каузальність в мові ніяк не співвідноситься з причинністю в навколишньому світі і позначає причинну залежність одного мовного елемента від іншого в процесі породження мовлення, або взагалі втрачає сенс.

Сам Л. Вітгенштейн, втім, взагалі заперечував будь-які причинно-наслідкові зв'язки. Такий підхід, втім, є спірним. Мовленнєвий вираз дійсно може не мати референції до позамовного феномену [69, с.121]. Прикладом такого виразу може служити доказ математичної теореми, приклад пропозиції з підручника граматики і т. п. Однак у кожному разі мовленнєвий вираз (побудований за правилами мови) співвідноситься з системою образів (концепт, фрейм), які також є нелінгвістичними.

Більше того, якщо поглянути на проблему референції з позицій каузальності, можна визнати, що часто саме позамовні явища служать причиною того чи іншого висловлювання. Скажімо, людина виглядає у вікно, бачить мокру вулицю, перехожих з парасолями і каже: *Йде дощ*. Подібне висловлювання безпосередньо пов'язано з тим, що дана людина бачить у вікно, тобто з позамовним явищем. Зв'язок між мовним вираженням і нелінгвістичною ситуацією стає, таким чином, очевидним.

Погляди, які залишають за мовою функції в режимі референції до позамовних явищ і об'єктів можна звести до двох напрямків: предметно-референтного і образно-референтного. Б. Аббот називає ці підходи, відповідно, «семантичним реалізмом» і «семантичним ідеалізмом», проте дані терміни видаються не цілком вдалими в силу того, що не можуть розглядатися як окремі випадки реалізму і ідеалізму в цілому [66, с.120].

Згідно *предметно-референтного підходу*, мовні вирази співвідносяться з позамовними явищами безпосередньо. Самі позамовні явища можуть як залежати від свідомості мовця (думки, відчуття), так і не залежати (наприклад, дерева). У кожному разі, референція проводиться не до образу предмета чи явища у свідомості адресата, а до самого предмету або явища безпосередньо.

Образно-референтний підхід також передбачає референцію, але не до самих предметів чи явищ, а до їх образів у свідомості людини. Іншими словами, референція розглядається як взаємозв'язок між лінгвістичним вираженням і мовцем, який вказує на предмети і явища зовнішнього світу. У світлі цих двох напрямків каузальність в мові можна тлумачити по-різному. У нашому дослідженні релевантним є саме образно-референтний підхід, адже з позицій цього підходу лінгвістичну категорію причинності можна вважати безпосереднім відображенням причинно-наслідкових відносин у внутрішньому світі людини (тобто у образах, відображених у її свідомості) [71, с.193].

Ми вже зазначили, що причинність є складним поняттям, і вона відображається у всіх сферах діяльності людини. У нашому наступному розділі ми розглянемо який прояв має причинно-наслідковий зв'язок у менталітетах англійців, українців та греків.

2.2. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення наслідку

Розгорнуту класифікацію причинно-наслідкових відносин розробив британський лексиколог П.М. Роже [91, с.883]. Він включав причинність разом із відносинами, кількістю, порядком, часом та числом до абстрактних відносин. Причинність, згідно з П.М. Роже, складається з таких груп як наслідок, умова, та відсутність причини. Першою групою, яку ми розглянемо будуть прислів'я на позначення наслідку.

Наслідок — це результат дії причини [4, с.150]. Наслідок завжди заключає в собі новий зміст, чого не було в причині. Причина не існує без наслідку. Важливо зазначити, що іноді багато причин зумовлюють один загальний наслідок. У той же час одна причина може проявитися в безлічі наслідків. Причинно-наслідковий зв'язок є всезагальним і виявляється у всіх сферах дійсності. Він передбачає оцінку певної діяльності. Така оцінка може бути як негативною, так і позитивною.

До цієї групи ми відібрали наступні прислів'я в англійській, українській та новогрецькій мовах:

Як постелиш, так і поспиш. – As you make your bed, so you must lie on it.
– *Σκαλίζοντας, η κότα βγάζει τα μάτια της.*

Всі три прислів'я виступають у ролі поради, яка вчить людину відповідати за свої вчинки та прийняті рішення. Людина повинна брати на себе відповідальність за ті наслідки, які на неї очікують та виправляти помилки, які вона скоїла, незалежно від того навмисно, чи випадково. Так як людина, яка погано постелила собі ліжку, повинна спати на ньому, хоча там і незручно.

Цікавим є використання в грецькому прислів'ї образу «куриці». Греки асоціюють цю домашню тварину з жінкою, нерозумною, балакучою та пліткаркою, яка завжди пхає носа у чужі справи. Куриця, як нерозумна жінка, стикається з поганими наслідками своїх непродуманих та безглузких дій.

Що голова, то й розум. – Every man to his taste. Everybody to his own opinion. Many men, many minds. – Όσα μυαλά, τόσες γνώμες.

Ми бачимо, що ці прислів'я є абсолютними еквівалентами, бо вони виражені однаковими образами та позначають одну ключову ідею: люди різні і, тому мислять

вони по-різному. Не існує єдиної правильної думки та відповіді. Ми всі маємо різний склад розуму та підхід до вирішення проблем.

Копійка любить, щоб її рахували. – Look after the pennies and the pounds will take care of themselves. Sparing is the first gaining. – Διγά και συχνά γεμίζουν τα πουγγιά. Μαζεύε όταν μπορείς, για να έχεις όταν πρέπει.

Ці прислів'я виражають ставлення українців, англійців та греків до марнотратства. Для трьох народів властивим є прагнення до заощадження грошей. Вони вважають, що заощаджена копійка чи гривня може набагато покращити економічне становище людини загалом. В цих прислів'ях ми також можемо простежити прихований зміст: беручі до уваги найнезначніші деталі, починаючи з маленьких речей, людина може досягти успіху.

Я мислю, отже існую. – Since I doubt, I think, since I think I exist. – Νοώ, αρά υπάρχω.

Це твердження вперше було сказано вченим Рене Декартом. Воно означає, що людина може сумніватися у всьому – в існуванні зовнішнього світу, Бога, матерії тощо, однак вона не може сумніватися у власному існуванні, оскільки, якщо вона не існує, то хто ж тоді розмірковує. Цей вираз був запозичений багатьма мовами і він є інтернаціональним, тому на наших трьох мовах він звучить однаково. В цьому прислів'ї простежується чіткий взаємозалежний зв'язок між причиною та наслідком, де причиною виступає сама людина, а точніше її існування, водночас наслідок – це її міркування, тобто людина, яка живе, неодмінно мислить.

Не знаючи броду, не лізть у воду. – Cross the stream where it is shallowest. – Σκέψου, πριν ενεργήσεις. Κοίταξε πριν πηδήσεις.

Людина протягом життя зустрічає на своєму шляху багато проблем та перепон. Деякі дуже легко вирішити, а інші – важко. Це прислів'я – настанова, яка закликає людину розв'язувати свої проблеми належним чином та шукати найбільш безпечний та легкий спосіб їх вирішення. Не створювати перешкод, там де їх нема. Цікавим є порівняння проблеми з річкою в англійській та бродом – в українській мовах. Як ми знаємо, що брід — неглибоке місце у водоймі, яке можна перейти пішки або на транспорті. Українська паремія твердить: якщо людина не впевнена в правильності

прийнятого рішення і не знає можливих наслідків, то краще взагалі не торкатися цього питання.

В англійському – навпаки, коли необхідно переправитися через річку, треба знайти найдрібніше місце та бути дуже обережним, щоб не потонути, тобто не скоїти помилку.

Грецький вислів не містить конкретних образів, це скоріше заклик, спершу добре продумати хід своїх дій, а потім чинити. Отже, греки та англійці обережно ставляться до своїх дій, але все ж таки закликають до рішучості. Краще щось зробити, а ніж взагалі сидіти склавши руки. Українці кажуть: бездіяльність – найбільш правильний вихід, якщо не знаєш, як вирішити проблему. Ми можемо зробити висновок, що греки та англійці – більш рішучі, ніж українці.

У здоровому тілі здоровий дух. – A sound mind in a sound body. – Νοῦς υγιής ἐν σώματι υγιεί.

Ці прислів'я є інтернаціональними, бо це калька з латинської мови дуже відомого прислів'я. Людське здоров'я цінується більш за все у житті, це єдина вагома річ у житті. По-справжньому людина не може бути здорова, якщо душевний та фізичний її стан не знаходяться в гармонії. Ще в Стародавньому Римі та Древній Греції молодь вчили, що спочатку треба віднайти рівновагу між психічним та фізичним станом людини. Це баланс, на думку греків та римлян, зберігається шляхом розвитку як душевних та розумових якостей людини, так і її фізичних здібностей. Ставлення до здоров'я, до тілесного та морального, як до пріоритету в житті людини є у всіх трьох менталітетів.

Після бійки кулаками не махають. – To lock the stable-door after the horse is stolen. – Μη φέρνεις τη μουστάρδα μετά το φαγητό.

Кажуть, що поштовхом для створення цього прислів'я послугувала одна дуже цікава подія, що трапилася у англійському місті Честер. Донька мера міста втекла зі своїм коханим, але перед цим наказала міській раді закрити ворота до міста. Цей було причиною виникнення прислів'я, тобто марно вживати заходів безпеки стосовно того, чого вже немає.

В українській мові цей вираз виник давно і так зазвичай говорили, щоб підкреслити абсурдність ситуації коли людина намагається вживати заходів із запізненням. Адже який сенс махати кулаками, коли бійка вже скінчилася.

В грецькій мові комічність положення показана на прикладі страви, яку вже приготували та скуштували, тому й безглуздо класти гірчицю у завершену страву, як і не розумно допомагати, коли це не потрібно.

В усіх трьох пареміях критикується і сприймається негативно надмірна нерішучість. Безглуздість та комічність, які відображають наслідки непотрібних дій, вчинків та невчасно прийнятих рішень, вербалізується специфічними для даних менталітетів образами.

Почин дорожчий за гроші. – A good beginning makes a good ending. Well begun is half done. – Η αρχή είναι το ήμισυ του παντός.

Це інтернаціональне прислів'я, яке знайшло відображення в грецькій та в багатьох інших мовах. Ледачість – негативна людська якість, притаманна багатьом, не має значення приналежності до різних національностей. Подолати дану погану рису характеру важко, і більшість здається ще на початку. Здавна, ще в Древній Греції та Римі, люди вважали, що почати справу – найскладніше, адже, щоб перемогти природне ледарство, треба зробити над собою зусилля. Згодом людина звикає, і працювати їй вже не так важко.

Англійці навіть наголошують на тому, що вдало розпочата справа призведе до хорошого результату. У греків та англійців хороший початок – це вже половина виконаного завдання, а українців – краще ніж гроші.

Ці прислів'я доводять, що такі загальнолюдські вади можна знайти в менталітеті будь-якого етносу. Наслідки наших дій можуть бути негативними, спричиненими ледарством, та позитивними, якщо справу вже розпочато.

Як гукнеш, так і відгукнеться. – Curses like chickens come home to roost. – Έχει ο καϊρός γυρίσματα, να πληρωθούν τα πείσματα.

В англійській мові це прислів'я вперше з'явилося у «Кентерберійських оповіданнях» Джеффри Чосера, а саме у «Казці Парсонса». В цьому прислів'ї погані вчинки людини порівнюються з курчатами, бо як і курчата, які цілий день гуляють

по подвір'ю, полю та надвечір завжди повертаються додому, так і погані вчинки завжди повертаються до людини. Наслідок цих дій не обов'язково повинен бути негайним, але так чи інакше він неминучий.

В українській мові недобрі вчинки порівнюються з відлунням, яке є відображенням звуку, а вчинки в свою чергу відбиваються на нас самих.

Греки, в свою чергу, зображують неминучість наслідків на прикладі пір року, які змінюються одна за одною, так наслідки упертості та необачності людей обов'язково повернуться до них. Ми бачимо таку схожу рису менталітету, як прагнення до справедливості, адже кожен повинен отримувати те, що заслуговує.

Що посієш, те й пожнеш. – A bad penny always comes back. – Ο,τι σπείρεις θα θερίσεις. Άγιος που δε θαυματουργεί, μηδέ δοξολογείται.

Пені – це монета вартістю в один цент, що у наш час невеликі гроші, проте у XVIII столітті це були чималі гроші. «A bad penny» означає фальшива монета, яких вже на той час було багато, тому люди намагались як найшвидше збути її: то у крамниці, то у купця; але так як таких монет було багато, вони так чи інакше повертались до своїх власників.

Українське прислів'я – не тільки про працю людини. Зробиш щось – і тоді щось матимеш. Але якщо вдуматись у зміст цих слів, то їх можна перенести і на людські взаємини. Посієш щось лихе, недобре – отож таке й збереш. Це будуть гіркі плоди з твоєї життєвої ниви. Нерідко можна бачити, що до людини, яка комусь бажає зла, лихословить, обманює, дуже погано ставляться оточуючі, і навпаки, коли людина щира, доброзичлива, чемна – то вона зі своєї ниви пожинає взаємність та пошану інших. Добро породжує добро, а зло роз'єднує людей, руйнує їхні душі.

В грецькій мові ми знайшли два еквіваленти даному прислів'ю, перший за образністю співпадає зі своїм українським відповідником, порівнюючи погані наслідки з поганим урожаєм. Друге грецьке прислів'я наголошує, що святий, який не творить дива, не може бути прославленим. Воно має іншу конотацію, ніж попередній грецький та іншомовні відповідники, де мова йде перш за все за погані дії та результати цих дій. В цьому прислів'ї протиставляються гарні вчинки та нагорода, у якості слави, що очікує на людину, якщо вона чинить правильно. Українці та англійці

попереджують про те, наскільки недобрими можуть бути наслідки наших дій, а греки наголошують, що всяке добро буде винагороджено. З цих двох паремій видно ставлення до життя у трьох народів. Греки більш позитивна нація, ніж інші два народи, адже вони перш за все думають про хороші вчинки.

Пташку можна пізнати по тому, як вона співає. – A bird may be known by its song. – Τα ράσα δεν κάνουν τον παπά.

Ця цитата була написана кілька сотень років тому, коли слово людини було священним і за честь можна було померти. У цих двох прислів'ях ми можемо побачити схожі риси менталітету трьох народів. Англійське та українське прислів'я більш близькі за змістом, наголошуючи на тому, що справжня сутність людини стає зрозумілою з того, як вона чинить з іншими, а не як говорить. Пташку можна легше пізнати за її піснею, а ніж за її зовнішнім виглядом, бо деякі птахи дуже схожі між собою. Зовнішність людини часто буває оманливою, тому саме за її вчинками ми можемо дізнатися, яка це насправді людина.

В грецькому прислів'ї був використаний образ «священника», якого не можна судити тільки за рясом, яку він носить, тобто як погана людина може мати гарний та презентабельний одяг, так і добра може мати, на перший погляд, зовсім неналежний вигляд. Використання в грецькому відповіднику таких слів, можна пояснити тим, що греки більш релігійна нація. В цій країні релігія є державною, справжній грек обов'язково повинен бути хрещений та вінчатися у церкві.

Сліпий сліпого водить, та далеко не доводить. – A blind leader of the blind. – Στους στραβούς κυβερνάει ο μονόφθαλμος.

Це прислів'я походить з Біблії, тому всі три вислови є еквівалентами. Неосвічена, некомпетентна людина не може вести за собою таких же, адже саме розумний та освічений має стати прикладом та поводитирем для нерозумних. В цих прислів'ях виражена повага до розумних людей, які в змозі врятувати ситуацію та допомогти усім як в прямому значенні, не дати впасти в яму, так і в переносному запобігти невдачі. Водночас всі три прислів'я висміюють дурість та невігластво людини, які до добра не доводять.

По заслугах і честь. – A good dog deserves a good bone. – Θέλεις το τρανό χουλιάρι, πάρε και μεγάλο φτυάρι.

В англійських прислів'ях хороші (вірність, надійність) та погані риси людей (брехливість, злодійкуватість, зрадливість) ототожнюються з рисами собак. У Великій Британії з повагою ставляться до домашніх тварин, їх просто обожають. Більшість англійців заводять собак, до них вони ставляться як до членів родини. Собака, як вони вважають, може стати добрим другом та скласти гарну компанію.

В більшості прислів'їв образ «собак» використаний в позитивному сенсі і цей вираз – не виняток. Людина, яка чинить добре з іншими, як гарний пес, заслуговує на нагороду.

Українське прислів'я є менш емоційне забарвленим ніж англійське та грецьке та має різні образи. В ньому протиставляються такі поняття як «честь» і «заслуги». Українці вважають, що варто шанувати тільки тих людей, які на це заслуговують.

Грецьке прислів'я значно відрізняється за образністю і символізує трепетне ставлення греків до їжі, адже тут ми бачимо, що головна ідея виражена такими словами як «то χουλιάρι» (ложка) та «то φτυάρι» (блюдце). Греки полюбляють поїсти і тому вважають, що ті, хто заробили все власною працею заслуговують на повний стіл.

В цих прислів'ях простежуються такі риси характеру, як справедливість і чесність, які присутні в усіх трьох менталітетах.

Немає троянди без шипів – There is no rose without a thorn. – Δεν υπάρχει ρόδο χωρίς αγκάθια.

Дуже відоме прислів'я, яке навчає людей загальній істині: в природі не існує ідеальних речей. Навіть троянда, незважаючи на всю свою красу і спокусливість, не позбавлена вад, адже її гострі колючки можуть поранити. В англійській мові альтернативно прислів'я розуміють як цінний життєвий урок: не існує щастя без нещастя. Щоб зрозуміти наскільки цінним є щасливі моменти життя, людині треба пізнати й гіркі події.

Українці та греки ототожнюють квітку з усім привабливим та гарним, яке має хороші та погані сторони, як і троянда має шипи. Це прислів'я вживається в якості поради змиритися з негативними наслідками.

Для трьох культур краса символізує медаль з двома сторонами, одна з яких – все добре, позитивне, красиве, що є в людині, а друга – недоліки, вади, неприємності та проблеми, які існують у житті поруч з успіхом та перемогами.

Дарованому коневі в зуби не заглядають. – Never look a gift horse in the mouth. –
Ξίδι χάρισμα γλῶκκό σὰν μέλι.

Дані прислів'я відбивають ставлення у системах цінностей різних культур до вдячності. Людина повинна буди вдячною за всі подарунки та шанси, які їй посилає доля, незважаючи на те, що ці дари можуть бути і незначними. Вислів «Дарованому коневі в зуби не заглядають», який широко розповсюджений як в українській, так і в англійській мовах, на вустах вже не одно покоління.

У ті часи, коли кінь був основною тяговою силою, всі, так чи інакше, розбиралися в цих тваринах. Хороший кінь був не просто засобом пересування, він слугував у якості статусного товару як в наш час дорогий автомобіль. І чим дорожче оцінювався кінь при купівлі-продажу, тим прискіпливіше його оглядали покупці. Основним критерієм віку тварини були зуби. Кінь міг як завгодно добре виглядати, але чим більше вік тварини, тим більшою мірою були сточені її зуби, бо ними кінь не гризе, а перетирає траву. Від постійного тертя зуби сточуються. І зовнішній вигляд скакуна можна було покращити - почистити шкуру, причесати гриву, добре підкувати, то з зубами нічого не можна було зробити. Кожний покупець, купуючи коня, спочатку оглядав його зуби, але це покупець, який розраховує за свої гроші отримати відповідний товар. Якщо ж коня дарували, то дивитися йому в зуби, тобто оцінювати якість подарунка в присутності дарувальника було верхом непристойності. Звідси і походить даний вислів про коня. Іншими словами, подарунок треба приймати таким, який він є, просто через те, що подарунок дається безкоштовно.

В грецькому прислів'ї незначний подарунок уособлений у вигляді «оцту». Греки стверджують, що людина повинна приймати з вдячністю всі подарунки, навіть якщо вони й незначні, але від чистого серця.

В даних прислів'ях висловлена думка про те, що позитивні наслідки, хоча й не значні, треба приймати за будь-яких умов.

І на великий розум глупота находить. – A good marksman may miss. - Το έξυπνο πουλί απ' τη μύτη πιάνεται.

Людині, навіть дуже розумній та вправній, властиво помилятися. В англійській мові така людина – це вмілий стрілок, який, незважаючи на досконалі вміння та досвід, все одно може схибити, на відміно від українського прислів'я, яке вказує на те, що і розумна людина може чинити неправильно.

В грецькому відповіднику людина виступає у ролі розумного та досвідченого «птаха», який може уникати складні пастки та буквально не побачити те, що в нього перед очима. Птах у греків та інших народів відображає душу людину, якій властиві розум та мудрість, але вона не досконала і тому іноді припускається простих помилок.

Хоча образи в цих прислів'ях різні, за значенням вони рівноцінні та висловлюють ставлення до людських недоліків. Всі наші дії та рішення призводять до наслідків, які можуть бути як негативними, так і позитивними.

Голодний чоловік - сердитий чоловік. – A hungry man is an angry man. – Η πείνα κάστρα πολεμάει και κάστρα παραδίνει. Νηστικό αρκούδι δεν χορεύει.

Спочатку свого існування у цих прислів'їв було тільки одне пряме значення: одна з ключових потреб людини – вгамувати спрагу та голод. Голодного чоловіка ніщо не хвилює окрім того, що він хоче їсти. Він стає злим, роздратованим та нетерплячим, адже не може задовольнити одну з основних людських потреб. З часом з'явилося друге значення: почуття голоду може бути спричинене не тільки фізичною потребою, але й духовною. Коли ми не отримуємо те, що нам життєве необхідно, то ми стаємо роздратованими та спровокувати нас дуже легко. Ще одна інтерпретація цього прислів'я, що голодна людина – бідна, в неї не має коштів ні нащо, навіть, щоб вгамувати голод.

В грецькій мові ми підібрали два відповідника, перший за значенням повністю співпадає з двома іншими прислів'ями. Другий, окрім голоду та бідності, символізує ще й хабарництво. Навіть ведмідь у цирку, якщо його не нагодувати, танцювати не буде, так і деякі люди пальцем не поворухнуть без власної вигоди.

Проаналізувавши ці прислів'я, ми бачимо, що людські потреби в менталітеті трьох народів виставляються на перший план.

За все береться, та не все вдається. – A Jack of all trades is master of none. – Πολυτεχνίτης και ερημοσπίτης.

Для українців цікавим є той факт, чому саме ім'я «Джек» використовується у англійському прислів'ї. Багато людей думають, що воно пов'язано з якоюсь історичною особистістю чи літературним героєм, напр. Джек Робінзон, Джек Хорнер чи Джек Фрост. Насправді, це пояснюється тим, що на час виникнення цього прислів'я ім'я «Джек» було дуже поширеним серед бідних людей. Ці люди зазвичай працювали ремісниками і добре володіли саме своєю справою. Займаючись тільки одним ремеслом можна досягти успіху у цьому, а якщо марнувати свої сили та час на багато справ, то в результаті не досягнеш нічого.

Українське прислів'я не персоналізоване, і виражене у вигляді застереження, зміст якого співпадає з англійським еквівалентом. Людина не може виконати добре кілька справ одночасно.

В грецькому еквіваленті майстер, який намагається зробити кілька справ одночасно – невдаха, який в будь-якому випадку зазнає поразки.

Таким чином, в характері українців, англійців та греків превалює відношення до професіоналізму як до майстерності в одній справі, а не відволікання на декілька речей водночас.

Мета виправдовує засоби. – The end justifies the means. Choice of the ends covers choice of the means. – Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.

Прислів'я не є здобуттям народної творчості, так як його авторство належить ордену єзуїтів і служить основою їх моралі. В українській мові цей вираз досить суперечливий і трактується неоднозначно. Все залежить від того, на які засоби людина здатна аби досягти бажаного. Чи готова перетнути межу між моральністю та аморальністю, законом та злочином. Людина повинна відповісти на питання, нащо вона здатна заради цієї мети та чи воно того варте. Ми мусимо пам'ятати, що далеко не кожна ціль може принести людині щастя та задоволення.

В англійській мові прислів'я зазвичай використовують з негативною конотацією. В ньому маються на увазі застосування неправильних засобів для здобуття власної мети. Вважається, що необхідний результат виправдає будь-які вчинки та засоби, щоб отримати бажане.

Греки так кажуть, коли хочуть виправдати незаконні і аморальні дії, що вживаються для досягнення високої мети. Прислів'я менш негативно забарвлене, ніж англійське, проте як у випадку із двома іншими відповідниками, на нашу думку, висловлює ідею, що не завжди мета виправдовує засоби.

Ледачий два століття живе. – Ο άδουλος δεν γερνά εύκολα

Звісно кожній людині притаманно трохи лінитися і це абсолютно не залежить від приналежності до різних культур. Вроджені якості проявляються незалежно від виховання, родинних відносин та соціального положення. В даних прислів'ях, хоча й підкреслюються позитивні сторони ледарства, проте це скоріше прихована іронія. Турбота та важка праця втомлюють та старять людину, особливо якщо це фізичний труд. Постійно зайняті люди зазнають стрес вдома, на роботі, з друзями. Ледачий ні про ще не думає, він не обтяжений обов'язками та проблемами, тому і здоров'я в такої людини краще, і живе вона довше, ніж інші. Причинно-наслідковий зв'язок в цих двох еквівалентах виражається саме за допомогою образу «ледачого», тобто лінива людина житиме довше та позбавлене неприємностей життя.

Жартувала, жартувала та в халену і попала. – A joke never gains an enemy but often loses a friend. – Τα γέλια σπέρνουv κλάματα.

У цих прислів'ях можна проаналізувати особливості ставлення до жарту в трьох культурах. Англійці вважають, що невдалий жарт може допомогти тобі здобути ворога та втратити друга, тоді як в українському прислів'ї погані жарти неодмінно приводять до неприємностей. На думку греків, невдалий жарт може викликати сльози та розпач.

Хоча ці три прислів'я виражають однакову ідею: жартувати треба з розумом, наслідки поганого жарту різняться. Невдалий жарт, як ми вже згадували, може призвести до втрати друга, неприємностей та до сльоз, таким чином англійці більш образливі, бо не пробачають глузування навіть друзям.

Обпікишсь на молоці, дмухатимеш і на воду. – A burnt child dreads the fire. – Οποιος καεί στο γάλα (στη σούπα) φουσάει και το γιαούρτι. Το χτυπημένο σκυλί αρκεί να δείξεις το ραβδί.

Прислів'я виражають одну й ту саму ж думку: якщо щось спричинило нам біль ми будемо надалі це уникати. Але ця думка виражається різними засобами, завдяки чому ми можемо побачити особливості менталітету. Цікавим є той факт, що в англійському прислів'ї невдалий досвід передається за допомогою образу дитини, яка обпілася. Діти дуже часто не слухаються своїх батьків та намагаються все зробити по-своєму, навіть якщо це небезпечно, вони не зрозуміють це, доки не спробують. З цього діти вчаться тому, що поганий досвід – це найкращий вчитель. В українському прислів'ї дається порада-застереження, що зазнавши поганого або навіть болючого досвіду, ми як наслідок становимося мудрішими і намагаємося не повторювати своїх помилок.

В греків «собака» уособлює собою людину, яка боїться зазнати ті ж самі погані наслідки, як собака, яка боїться побиття в другий раз та лякається, просто поглянувши на палку. Взагалі греки не люблять заводити домашніх улюбленців, і тому грек, який вигулює собаку – це не часте явище. Якщо вони навіть заводять собаку, то, на відміну від англійців, дозволяють їй набагато менше.

Незважаючи на різні образи, використані в цих прислів'ях, вони висвітлюють, як ми сприймаємо гіркий досвід, і як ми відносимось до тих речей, які колись завдали нам болю, переживань та страждань.

Хто звик брехати, тому не спочивати. – A lie begets a lie. – Ο ψεύτης δεν πιστεύεται κι όταν αλήθεια λέει.

Сенс прислів'їв такий, що ми самі ускладнюємо наше життя, обманюючи інших. Коли ми кажемо неправду, ми маємо слідкувати, щоб наша брехня не заплутала нас самих і її не зрозуміли інші, а коли ми кажемо правду, то можемо не хвилюватись за свої слова.

На прикладі цих прислів'їв ми з'ясували, що до брехні ставлення є негативне в будь-якій нації. Також, цікавою схожою рисою менталітетів є недовіра до тих, хто

збрехав хоча б раз. Вважається, що людина, яка каже неправду, звикає до цього і вже не може чинити інакше.

Хто багато загрожує, той мало шкодить. – Barking dogs seldom bite.

A threatened blow is seldom given. – Σκυλί που γαβγίζει δε δαγκώνει.

Англійське та грецьке прислів'я тотожні за значенням і використаними образами. В обох відповідниках у вигляді загрози виступає собака, адже собаці властиво гавкати і кусати. Вона охороняє будинки від проникнення зловмисників. Всякий раз, коли собака бачить незнайомця, вона гавкає. Є собаки, які гавкають занадто багато і гучним тоном, але такі рідко кусаються. Вони тільки намагаються налякати людей своїм гучним гавкотом. Навпаки, є собаки, які не гавкають занадто багато. Вони більш слухняні та покірні, тому ми можемо бути приголомшені, виявивши, що, насправді, таких тварин треба більше остерігатися. Навколо нас є люди, які занадто багато погрожують, проте вони, зазвичай не в змозі виконати свої погрози на практиці. І є ті, які залишаються тихими та спокійними завжди та не виглядають небезпечними. Якщо вони збираються нашкодити, вони не витрачатимуть час на непотрібні загрози, а просто втілять у життя свої погані наміри. Прислів'я образно означають, що люди, які менше говорять є виконавцями, водночас ті, хто говорить занадто багато – звичайні хвастуни.

Український еквівалент, хоча й менш емоційне забарвлений, позначає таку ідентичну ідею: не бійся тих, хто часто погрожує, зазвичай це пусті слова, будь на сторожі з тими, хто тобі посміхається в обличчя або взагалі мовчить

В цих прислів'ях проявляється ментальна схожість трьох націй, яка проявляється у ставленні до людей та відповідності їх вчинків до слів.

Неробство - мати всіх вад. – By doing nothing we learn to do ill. – Αργία μήτηρ πάσης κακίας.

Як ми знаємо лінь є одним з семи смертних гріхів за Біблією. І не дарма, адже коли людина нічим не займається довгий час, спочатку їй стає нудно, а потім вона намагається себе чимось зайняти, але не чимось добрим, а чимось поганим. Це призводить до недобрих вчинків. Ці прислів'я символізують відношення до ледачості, яка вважається чинником, що може спонукати до поганих рішень та

вчинків. Від неробства у голову лізуть погані думки, які потім дуже легко втілюються у життя. Ні в якому менталітеті лінощі не сприймається як позитивна риса, вони більше осуджуються.

П'яний - що малий: що у голові, те й на язиці. – Drunkenness reveals what soberness conceals. – Αυτά που θες ζενέρωτος, τα κάνεις μεθυσμένος.

Це прислів'я в трьох мовах є застереженням для людей, які вживають багато алкогольних напоїв. Людина в стані алкогольного сп'яніння дуже часто каже такі речі, які б ніколи не сказала в тверезому стані та таким чином може образити оточуючих та відвернути від себе друзів. Адже не всі наші думки повинні промовлятися вголос. З іншого боку, якщо ми хочемо дізнатися справжні думки людини, ці прислів'я виступають у якості поради, як ми це можемо зробити. Ці прислів'я є еквівалентами у різних мовах дуже відомого латинського виразу *in vino veritas* – *істина у вині*. Вже тоді древні римляни звернули увагу на те, що люди під дією алкоголю стають більш вільними у висловах та діях і часто говорять те, що думають.

Хто рано лягає і рано встає, здоров'я, багатство і розуму наживе. – Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise. – Γλυκός ο ύπνος το πρωί, παλιά ρούχα τη Λαμπρή.

На відміну від багатьох прислів'їв в українській та англійській мовах, цей вислів немає переносного значення. Сенс його такий: людина, яка рано встає, багато встигає зробити. Навіть кажуть, що люди, які завжди прокидаються рано та йдуть працювати є більш успішними та здоровими.

Перші два прислів'я – українське та англійське – є повними відповідниками, які носять повчальний характер, закликаючи всіх до праці. Вперше цей вираз з'явився в одному з випусків журналу «Альманах бідного Ричарда», який публікувався Бенджаміном Франкліном. Ймовірно це прислів'я належить перу Франкліна і служить девізом до тяжкої та кропіткої роботи.

Грецький еквівалент є більш емоційне забарвленням через використані у ньому образи. Роль причини в цьому прислів'ї грає ледачість, а саме не бажання людини прокидатися рано вранці, що в свою чергу призводить до бідності, яку в прислів'ї

символізує нестача грошей, щоб купити новий одяг до свята Пасхи. Греки є дуже релігійною нацією, і Пасха для них – найбільше свято. Святкує його весь народ, адже це й найулюбленіше сімейне свято. Греки мають багато традицій святкування Пасхи, і одним зі звичаїв є одягати у цей день найкращий одяг, який людина має. Старий одяг є наслідком людської ледачості, яка проявляється вже в тому, що людина воліє довше спати, аніж працювати.

Проаналізувавши ці прислів'я, ми можемо зробити висновок, що українці, англійці та греки радять більше працювати, і менше відпочивати. Використання в грецькому відповіднику іншого образу зумовлюється специфічними особливостями їх менталітету.

На кожне зло своє добро. – Every dark cloud has a silver lining. – Ουδέν κακόν αμιγές καλό.

Англійське прислів'я є більш метафоричним, а ніж український та грецький відповідники. Відомо, що для англійців дуже актуальною темою є погода. Пов'язано це з географічним положенням Туманного Альбіону. В Англії часто ллють дощі і тому в цього народу багато прислів'їв саме про погоду. Виникнення цієї прислів'я пов'язане зі спостереженнями англійців, які звернули увагу на те, що багато темних хмар - світліші по краям, та є або білими, або сріблястими. Важкі часи як темні хмари нависають над нашими головами та затуляють собою сонце. Як сонце може вийти з-за хмари, так і наші проблеми з часом пройдуть і настане біла смуга в житті.

Український та грецький еквіваленти є повністю тотожними та виражають однакове ставлення до таких довічних понять, як добро та зло. В даних прислів'ях спостерігається не протиставлення добра та зла, а їх взаємозв'язок. Вони стверджують, що не існує добра без зла, як і зла без добра, доводячи таким чином, що життя – це низка білих та чорних смуг. Хоча життя прекрасне, все одно трапляються моменти, коли воно таким вже не здається. Ці прислів'я навчають людину завжди сподіватися на краще і не бачити у всьому негатив.

Незважаючи на те, що англійський вираз є більш емоційне забарвленим, всі три прислів'я виражають одну головну думку: треба сприймати життя таким, яке воно є і ніколи не полишати надії на гарне майбутнє. Ми робимо висновок, що поняття зла

означає повну протилежність добра, тобто всю сукупність негативних фізичних, духовних та моральних факторів, цінностей, якостей, мотивів, а також увесь комплекс дій, вчинків, які призводять до негативного результату, завдають шкоди, порушуючи певні людські правила, норми та закони. Природа вимагає балансу, саме тому існування чогось негативного зумовлює існування чогось позитивного. Добро у картині світу трьох менталітетів репрезентується поняттями про дію з позитивним результатом, про моральні і матеріальні цінностях та добрі справи.

У семи няньок дитя без очей. – Too many cooks spoil the broth. Everybody's business is nobody's business. – Οι πολλές μαμές πνίγουν το παιδί. Οι πολλοί μάγειροι χαλούν το φαί. Опов λαλούν πολλοί κοκόροι, αργεί να ζημερώσει.

Зміст українського, англійського та грецького варіантів прислів'я: праця виконується погано, коли за неї назначають відповідальними декілька людей одночасно і кожен з них окремо відноситься до обов'язків несумлінно. З точки зору національних особливостей для нас представляє інтерес українське прислів'я. Історія виникнення цього прислів'я пов'язана з періодом в історії Росії, який мав назву семибоярщина. Коли у 17 столітті при владі були одночасно сім бояр та це спричинило повстання. В даному прислів'ї дитя – країна, няньки – бояри, а без очей – без нагляду.

В англійській мові ми знайшли два відповідники цьому прислів'ю. Перший використовується в англійській мові вже не одне покоління. Він використовується як порада не братися багатьом людям за виконання одного завдання. Ідея, закладена в цьому вислові, така: більш ніж дві або три людини, залучені до виконання навіть простого завдання, зруйнують все повністю. Як кухарі, що готують разом суп чи бульйон, дуже легку страву, пересолять його або недоварять, заважаючи один одному. Наслідком їх дій є погано приготовлений суп, або в переносному значенні зіпсована справа.

В грецькій мові ми знайшли три відповідники, з яких перший є повним еквівалентом українського прислів'я, а другий англійського. Отже на предмет ментальних особливостей ми розглянемо третій еквівалент. Якщо дослівно перекласти цю паремію, виходить, що там де співають багато півнів, світає пізніше.

В греків півень відображає сонце, вогонь, відродження. Він виступає в якості символу світанку, пробудження, активності, пильності. Вважається, що спів півня на світанку відганяє нечисту силу. Багато півнів не принесуть нічого доброго, вони лише поб'ються між собою та не оповістять людей про настання ранку, так як і люди, які одночасно виконують одне завдання, зруйнують свою працю.

Дослідивши ці прислів'я, ми з'ясували, що втручання розглядається негативно в трьох культурах, хоча образи, використані в пареміях різні, в українців - образ «няньки», англійців – «кухаря», а греків – «півня». Це свідчить про те, що моральні цінності в нас співпадають, проте представляємо ми все по-різному, тобто бачимо світ крізь різні окуляри.

Від іскри ватра займається. – Little chips light great fires. – Αρπάζομαι με το παραμικρό.

Ми бачимо, що ці прислів'я тотожні і вони передають один сенс: від незначних причин бувають великі наслідки. Ці прислів'я у вжитку вже довгий час, тому очевидним є те, що про наслідки своїх вчинків людина почала задумуватися давно. Люди кам'яного століття виявили це сотні тисяч років тому, коли вони використовували дві палички і докладали багато зусиль, щоб запалити вогонь. Цей принцип починаючи з малого і поступово створювати великі речі застосовувався незліченну кількість разів безліччю людей. Проблема в тому, що людині необхідне терпіння і наполегливість, які вона часто не має і тому легко здається. Поступово, крок за кроком, можна досягти успіху у будь-якій галузі.

Англійський та український варіанти прислів'я за образністю відрізняються від грецького еквіваленту, де відсутні образи вогню та іскри. Для греків досягти означає захопити, тобто вони стверджують що перемогти може і менший та слабший, якщо він докладе достатньо зусиль, щоб досягти своєї мети. Цей вислів прийшов до новогрецької мови зі старогрецької, з тих часів, коли греки багато воювали і не знали миру довше ніж на десять років підряд. Вони були добрими стратегами, і вважали, щоб перемогти - необов'язково треба мати більше сили. Всі три прислів'я мають як позитивну, так і негативну конотацію. Великі наслідки можуть означити як невдачу та провал, так і перемогу та успіх.

*Крапля камінь точить. – Little strokes fell great oaks. – Και σταγόνα τρώει την πέτρα.
Πες το, πες το, το κοπέλι, κάνει την κυρά και θέλει.*

Всі три еквіваленти прислів'я доводять, що, навіть якщо щось здається неможливим, не спішіть опускати руки. Намагайтесь крок за кроком і майте терпіння, тому що в результаті вас очікує успіх. Ці вислови відображають наполегливість як одну з рис менталітетів, які ми досліджуємо. Хоча ставлення до цієї особливості характеру однакове і вважається позитивним, образи зовсім різні.

Для англійців дуб є символом сили, нерушимості та надійності. Лісовий довгожитель, який може прожити до двох тисяч років. Дуб не загине навіть і тоді, коли зрубають дерево лісоруби, залишивши один тільки пень. У багатьох народів світу дуб шанувався як символ фортеці, могутності і довголіття. Стародавні люди поклонялися не тільки окремим деревам, але і цілим дібровам, які називали священними. Деякі народи вважали, що священні дуби можуть позбавити людину від недуг і захистити від усіляких напастей. В цьому прислів'ї дуб виступає у ролі перепони, яку можна подолати доклавши багато зусиль.

Українці використали образ «каменю», як символу нездоланності та непереможності. В українському пареміологічному фонді дуже часто можна знайти вислови з цим поняттям. Камінь асоціювався з силою, стійкістю характеру та здоров'ям. Як камінь дуже важко розколоти, так і деякі проблеми нелегко вирішити.

В грецькій мові ми знайшли два варіанти прислів'я, перший за образністю повністю співпадає з українським еквівалентом. Дуже цікавим для нас є друге прислів'я, адже в перших двох прислів'ях використані символи флори, грецький еквівалент містить антропоморфний образ. Наполегливість зображується в образі молодої дівчини, прихильність якої дуже важко здобути, але можливо.

Англійці, українці та греки вважають наполегливість важливою вольовою якістю, вмінням підкоряти свої дії поставленій меті і, долаючи перешкоди, доводити розпочату справу до кінця.

Вчора не наздоженеш. – Lost time is never found again. – Από μακρότερα μωρέ την ταφήν.

Головною темою цих трьох прислів'їв є швидкоплинність часу. Втрачений час чи день не можна повернути і використати його з користю. Треба пам'ятати про це, бо життя дуже коротке.

Поняття «часу» позначається в пареміологічних фондах мов, які ми досліджуємо, по-різному, бо образи використані в цих прислів'ях не однакові. В українській прислів'ї час відображається у слові вчора, в англійському – втрачений час та в грецькому – задалегідь. Українці вважають, що нереально повернути назад вчорашній день. Наші прислів'я дуже часто радять нам не відкладати наших справ на завтра, а робити все сьогодні. Цей вираз не є винятком, бо він теж вказує на своєчасність дій, стверджуючи, що те що було вчора, вже не виправити. Англійці менш конкретизують поняття часу і зважають на те, що час – ніби річ, яку, втративши, вже не знайдеш. В цьому проявляється властива цьому етносу пунктуальність та манірність. Греки дотримуються іншої думки, звертаючи на те, що час, як смерть, якщо людина вже померла, її не повернеш. Вони стверджують, що втрачений час може призвести до великих наслідків.

В цих прислів'ях виявляється не тільки швидкоплинність часу, але й його незворотність. Час є основною складовою буття, яка не схильна до об'єктивних зовнішніх змін. Людина не може змінити час, адже його незворотність є базовою властивістю часу. Плинність часу існує лише в одному напрямку, повернути який неможливо. Не можна змінити минуле та поміняти місцями теперішнє з майбутнім. Ця властивість часу є найбільш емоційне забарвленим елементом, який впливає на нас і наші долі, тому вона і знайшла відображення в прислів'ях.

Відсутність новин - найкраща новина. – No news (is) good news. – Τα καλά μαντάτα βελτίζουν, τα κακά τρέχουν.

Цей вираз вперше сказав король Джеймс I, і з того часу він увійшов в ужиток. Прислів'я як в і в англійській так і в українській мовах показує, що відсутність новин – це надія, що нічого погано не трапилось, а погані новини призводять до її втрати. Ще здавна вісників, які приносили погані новини, могли стратити, тому для них краще було не принести ніяких новин, аніж втратити власні життя. З того часу люди і вважають, що краще не почути нічого нового і не знати про погані події. Грецький

вислів відрізняється від іншомовних відповідників, бо він побудований на контрасті погані новини – хороші. На їх думку, скоріше можна дізнатися про щось неприємне, чим почути гарні новини. Природна допитливість греків не дає їм можливості залишатися в невіданні. Вона, не зважаючи на все, хочуть знати, що ж трапилось.

На все є причина. – Every why has a wherefore. – Ακάλεστη δεν έρχεται η αρρώστια.

В цих прислів'їв ми можемо побачити прямий зв'язок між причиною та наслідком. Це закон причини та наслідку, який виявляється в усіх сферах життя людини. Будь-яка подія викликана якимось чинником, який і є причиною, що існує у всьому. Прислів'я стверджує, що існує пояснення всьому. Так само, як у кожної дії є рівна і протилежна протидія, кожна подія в цьому світі має пояснення. Причинно-наслідковий зв'язок знаходить відображення в прислів'ях, тому що людині властиво намагатися зрозуміти сутність всіх речей, які її оточують.

Український та англійський відповідники виступають у вигляді відомого закону, водночас в грецький більш емоційне забарвлений та виражений за допомогою образів. З цього прислів'я добре видно ставлення греків до здоров'я. Людина не може захворіти без причини. Якийсь чинник, фізичний чи психічний, викликає захворювання. Народна мудрість каже: захворювання не приходить без запрошення, тобто цікаве порівняння, захворювання – наслідок, а запрошення – причина. З поміж усіх благ, здоров'я греки цінують найбільше. Вони вважають його багатством, яке треба пильнувати.

Для греків винагорода – блага, які отримує працьовита людина за свій труд. До грецької мови це прислів'я прийшло з уст Еврипіда, грецького філософа, який наголошував, що блага приходять лише до тих, хто на це заслуговує.

Ці прислів'я вказують на відношення до справедливості, яка шанується в усіх трьох народах.

Кісттик зав'язнув – всій пташці пропасти. – One link broken, the whole chain is broken. – Όποιος σπέρνει ανέμους, θερίζει θύελλες.

Сенс прислів'їв такий: варто лише поступитися чимось, почати якусь ганебну справу, як, втягнувшись, вже не зможеш з нього виплутатися. Наші незначні дії можуть привести до значних наслідків.

В українському відповіднику птах – людина, яка один раз скоїла поганий вчинок, і вже не може спинитися, тому чинить так і на далі. Ступивши на шлях – повернути вже неможливо.

В англійському відповіднику ланцюжок символізує життєвий шлях людини, а ланки – її вчинки. Якщо людина чинить погано, то життя її може змінитися не на краще, так як і ланцюжок зі слабкими ланками може розірватися.

Грецький еквівалент – контраст поганих вчинків та наслідків, до яких вони можуть призвести. Наші незначні помилки як легкий вітерець, який дуже легко перетворюється в бурю.

Проаналізувавши ці прислів'я, ми виявили специфічні особливості різних менталітетів. В українському фольклорі – птах як символ людської душі, яку легко змусити поступитися принципами. В англійському варіанті – шлях у вигляді ланцюгу зі слабкими ланками, таким чином вони показують, що життєвий шлях може бути правильним або невірним, все залежить від вчинків. В греків – це вітер та буря, як контраст невеликих та значних подій у житті людини. Греки люблять перебільшувати наслідки подій, тому вони використали бурю, як символ негативних наслідків.

Що швидко дозріває, то швидко і псується. – Soon ripe, soon rotten. – Κάλλιο γαιδοῦρόδενε παρά γαιδοῦροῦρένε.

Англійське та українське прислів'я є еквівалентами у значенні та у засобах, якими вони виражаються. Те, що людина отримує швидко, не прикладаючи зусиль та не працюючи над цим, легко втрачається і не ціниться. Як урожай, що швидко дозріває, так і легка винагорода - швидко зіпсується.

Цікавою, на нашу думку, є етимологія грецького прислів'я. Одного разу селянин, сидячи в тіні дубу, побачив, як його друг шукав свого віслюка. Коли він знайшов тварину, то був не в змозі її приборкати. Віслюк весь час пручався і звалив його з ніг. Зневірившись він запитав селянина, який відпочивав під деревом, чи бачив він, який віслюк неслухняний. Нащо селянин відповів, що краще віслюка віддати, аніж намагатися його повернути. Таким чином, греки підкреслюють головну думку прислів'я: те що легко прийшло у руки, також легко і втратити.

Грецький відповідник відрізняється від своїх іншомовних еквівалентів через особливості менталітету греків, які дуже часто ототожнюють людину з тваринним світом, щоб звернути увагу людей на їх недоліки.

Видно, що Ганна млинці некла, бо й ворота в тісті. – Such carpenters, such chips. – Ανάξια η νοικοκυρά, αχαίρετο το σπίτι.

Краще людину, як гарного та старанного працівника, побачити за її роботою, аніж повірити на слово, що вона є майстром своєї справи. Грецьке та українське прислів'я схожі за образним змістом. В ролі майстра виступає молода невинна домогосподарка, що добре видно з її праці. Ці два прислів'я мають більш негативну конотацію, ніж англійський відповідник. Греки та українці стверджують, що поганого майстра, як і погану господиню видно одразу, лише треба подивитися на його роботу. В англійському відповіднику висловлений чіткий зв'язок між майстром та його працею, де майстер та його вміння – причина, а готова робота – наслідок.

Всі три прислів'я радять нам вірити не словам, а справі, вказуючи на відображення такого поняття як праця в менталітетах цих народів. До праці відношення позитивне як в англійців, так і двох інших народів. Ми можемо зробити висновок, що працьовитість однаково шанується в усіх трьох культурах.

Кінець справу вінчає. – The end crowns the work. – Τέλος καλό, όλα καλά.

Це прислів'я є однаковим в трьох мовах, через те, що вони прийшли з латини. Сенс їх такий, що не треба зупинятися на півдорозі та завжди доводити справи до кінця. В цьому давньому латинському виразі у якості наслідку виступає вінець. Раніше вінець, який одягали знамениті римські полководці виготовляли з лаврового дерева. Такий вінець означав пошану, адже його надягали у разі перемоги у великих боях, він означав удачу, владу та могутність. Це прислів'я говорить, що хороший результат – це нагорода (почесний вінець) за всі твої старання. Ця паремія увійшла у широкий вжиток в українській, англійській та грецькій мові, бо вона вказує на таку загальновідому істину: треба завершувати всі справи, тільки тоді на людину чекають успіх та перемога. В усіх трьох пареміологічних фондах присутні не тільки прислів'я на рідній мові, але й запозичена мудрість інших народів.

Скільки вовка ні годуй, він все в ліс дивиться. – The leopard cannot change its spots.

– Ο λύκος κι αν εγέρασε κι άσπρισε το μαλλί του, ούτε τη γνώμη άλλαξε, ούτε την κεφαλή του.

Англійське прислів'я має біблійне походження, в той час творцем українського та грецького є сам народ, незважаючи на це, всі три вирази висловлюють одну й ту саму думку: людина або якась річ не може змінити своєї природної сутності, як «леопард», який матиме плями та «вовк», який завжди буде хижаком. Цікавим є відображення негативних рис людини у образі хижих тварин: «вовка» та «леопарда». В багатьох культурах стало традицією висловлювати негативне, іронічно-зневажливе або презирливе ставлення до людини з певними негативними звичками, рисами характеру, що суперечать моралі і цінностям, прийнятим у кожному суспільстві, а відтак і порівнювати її з тваринними інстинктами та поведінкою тварин. Зоонім «вовк» пов'язується з виявленням таких негативних рис характеру людини, як невдячність, нахабство, підлабузництво. В українських та грецьких прислів'ях «вовк» символізує найгіршого хижака; несправедливо звинувачену людина; лихо, нещастя, біду; ненаситність, зажерливість; злодійкуватість; неминучу відплату; жвавність у винайденні здобичі; досвідченість; раптовість; невдячність; спритність; упертість; безсоромність, лицемірство. Отже ми бачимо, що «вовк» в цих культурах – уособлення негативних рис людини. Людина не може змінити свої вроджені риси характеру, як і хижа тварина ніколи не змінить природну сутність. Іноді, як би ми не хотіли, ми не в змозі передбачити та змінити наслідки деяких дій.

Злом зла не поправиш. – Two blacks do not make a white.

Відповівши на поганий вчинок так само, ми не тільки не досягнемо нічого, але й зробимо ще гірше. Цікавою особливістю цих двох прислів'їв є порівняння зла в українському з чорним кольором в англійському, так як зло не приведе до добра, так і чорний колір ніколи не стане білим. Протиставлення чорного та білого кольорів використовується у фольклорі багатьох культур. Білий колір для англійців є позитивним і містить в собі всі кольори спектру. Він означає світло, життя, добро, чистоту та небо. Абсолютно протилежним для нього є чорний колір, що символізує ненависть, зло, темряву, смерть та ніч. Контраст білого та чорного в прислів'ї віддзеркалює протистояння добра та зла, світла та темряви, життя та смерті,

негативного та позитивного. В англійській мові це прислів'я з часом отримало додаткове значення. Це порада для людей вчитися не стільки на своїх помилках, скільки на чужих.

Що було, те загуло. – What is done cannot be undone. – Τι έγινε, έγινε

Це інтернаціональні прислів'я, які походять з грецької мови та в багатьох мовах відповідно відображається однаково. Зміст їх такий: коли вже щось зроблено, виправити це або повернути час – неможливо. Виправити наслідки наших поганих вчинків ми іноді не можемо, тому, як каже мудрий вислів, краще відпустити та змиритися, ніж весь час жалкувати. Особливо коли люди сваряться та не можуть довгий час забути образи, немає сенсу тримати все в собі, адже гірше буде тому, хто образився, а ніж тому, хто образив.

Чому бути, того не минути. – What must be, must be. – Ο,τι γράφει δεν ξεγράφει.

У цьому старовинному прислів'ї відбилася притаманна нашим предкам віра в долю, у те, що життя людини і події, які з нею відбуваються, заздалегідь визначені і ніщо з цього змінити не можна. Що має статися, того не уникнути. Говориться з упевненістю, що все відбудеться незалежно від того, як людина вчинить, що будь-яка її поведінка нічого не змінить. Відношення до долі, як до невід'ємної складової життя людини, знайшло віддзеркалення в усіх трьох народах.

У англійців доля завжди залишає людині право «вільної волі», людина може кинути виклик і протистояти долі, в той час як в українській культурі доля не дає права на вибір, їй слід коритися. Саме вільна воля визначає різницю між українським та західним ставленням до життя.

В українців доля розуміється як божественне провидіння, яке має вище значення та стає випробуванням для людини. Таке ставлення до долі веде до виправдання і прийняття будь-яких нещастя і дій.

Раніше греки вважали, що доля втілювалася в якому-небудь неживому предметі, який служив носієм життєвих сил. Потім доля персоналізувалася у антропоморфичний образ богині Мойри. На думку греків, це божество визначало життя людини. Доля була представлена у вигляді двох взаємозалежних елементів: випадковості і необхідності. Необхідність долі виявлялася в її фатальності. Тобто існують чинники,

які спочатку закладені якоюсь силою і які не можна ніяк змінити. Таким чином, з одного боку у стародавніх греків життя людини було зумовлене необхідністю, а з іншого існували елементи випадковості. Якщо народження і смерть були зумовлені заздалегідь, то протягом самого життя людина могла змінити долю.

Судячи з прислів'їв, ми можемо сказати, що віра у визначеність долі присутня в трьох культурах, хоча у переконанні греків та англійців її можна змінити. В цьому аспекті проявляється відмінне відображення долі у східних та західноєвропейських народів. Це можна пояснити тим, що український народ дуже довго був під владою інших держав, і лише не так давно почав усвідомлювати свою незалежність.

На безриб'ї і рак – риба. – In the country of the blind one-eyed man is a king. – Στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι.

Загальний сенс цих прислів'їв такий, що людина не може мати все одразу і тому треба намагатись обходитись тим, що в тебе є і не перебирати. Коли немає чогось потрібного (риба – король – дощ), то підійде і не найкраща заміна (рак – людина з одним оком – град). Хоча засоби вираження зовсім різні прислів'я намагаються донести до людей думку, що треба цінувати те що маєш, і не завжди можливо отримати бажане. З точки зору причинно-наслідкових відносин, це означає, що людина повинна пишатися своїми досягненнями, наскільки малими вони б не були.

Побійся бід, поки їх немає. – A danger foreseen is half avoided.

Коли ми заздалегідь готуємось не тільки до чогось хорошого, але й до поганого, нам потім легше подолати наші проблеми та справитись з будь-якими наслідками. Треба завжди враховувати можливі негативні результати заздалегідь. В системі цінностей як англійців, так і українців обережність та завбачливість завжди шанувалися, водночас легковажність та розважливість, властиві грекам, осуджувалися. На нашу думку, відсутність еквівалента в грецькій мові пояснюється тим, що вони вміють насолоджуватись життям, вони оптимісти і живуть сьогоденним днем, тому не думають про небажані наслідки.

Одна паршива вівця все стадо псує. – One scabby sheep will mar a whole flock. – Ένα ψωριάρικο πρόβατο χαλά όλο το κοπάδι.

В прислів'ях говориться про людину, яка своїми дурними вчинками, поганою поведінкою шкідливо впливає на групу людей і може створити про них несприятливе враження. Вони латинського походження, відповідно й увійшли в пареміологічні фонди трьох культур без змін. Наше суспільство піддається впливу дуже легко, і іноді одна людина може зашкодити, як наслідок, не тільки собі, але й оточуючим.

Загалом, у групі наслідок ми проаналізували причинно-наслідкові відносини в 147 прислів'ях англійської, української та грецької мовах. Ми дійшли висновку, що ставлення до долі, часу, наполегливості, втручання у чуже життя, моральних цінностей, працьовитості, лінощів, алкоголю, розуму, грошей, здоров'я, справедливості, невігластва, чесності, професіоналізму, брехні та гіркого досвіду однаково проявляється в менталітетах українців, англійців та греків, проте засоби вербалізації цих понять відрізняються. Серед всіх проаналізованих прислів'їв тільки 37 одиниць мають однакові образи в трьох мовах; 24 прислів'я є абсолютними еквівалентами в англійській та українській мовах; 16 – в грецькій та українській мовах; 6 – тотожні в грецькій та англійській та в 46 прислів'їв в усіх трьох мовах зв'язок «причина-наслідок» виражений різними засобами (13 – притаманні тільки українській мові, 23 – англійській та 28 – грецькій). Отже, засоби вербалізації причинно-наслідкового зв'язку в трьох мовах культурно специфічні, через те, що більшість прислів'їв виражені образами, властивими лише одному менталітету, однак в англійській та українській мовах ми знайшли більше абсолютних відповідників, ніж в грецькій та українській, або в англійській та грецькій. Це говорить про те, в цій групі українці та англійці мають більше схожих рис менталітету у порівнянні з греками.

2.2. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення умови

Наступна група, яку ми розглянемо буде тематична група умови. Умова – група, яка виражає відношення предмета до оточуючих явищ, без яких існувати він не може, обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь.

Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість

нової речі як зумовленої [4, с.152]. Для перетворення можливості нової речі на її дійсність необхідна причина як активний, діяльний фактор, який з матеріалу умови утворює нову дійсність.

Далі покладеш – ближче візьмеш. – Safe bind, safe find. – Όποιος καλά κλείνει, καλά ανοίγει. Πόρτα κλειστή, κεφάλι φυλαγμένο.

До українського відповідника ми підібрали одне англійське та два грецьких прислів'я. Зміст їх такий: якщо людина не хоче мати проблем в майбутньому, вона повинна попідкуватися та зробити все, щоб запобігти негативним наслідкам в теперішньому. В цих виразах простежується тісний зв'язок між умовою та причиною. Загалом за образністю ці прислів'я схожі між собою, проте в українців умова виражена контрастом слів покласти – взяти, у англійців – зв'язати – знайти та у греків закрити – відкрити. Ці вирази добре свідчать про те, наскільки важливою для цих етносів є завбачливість, тобто здатність передбачати можливий розвиток подій, можливі наслідки чого-небудь; здатність заздалегідь вжити необхідних заходів. Отже, на матеріалі цих прислів'їв ми з'ясували, що всі три менталітети схильні до спостережливості та усвідомлення наслідків своїх дій. Хоча ми знаємо, що греків від українців та англійців відрізняє більш легковажне ставлення до життя, їм також властиво приймати рішення з урахування того, як події будуть розвиватися в майбутньому.

Не викуриш бджіл – меду не покуштуєш. – No sweet without (some) sweat. – Τα καλά κόπιος κτώνται.

Український варіант прислів'я походить з того часу, коли селяни днями та ночами працювали на полі, незважаючи на погодні умови. Їм було дуже важко, але восени на них чекала винагорода – багатий врожай. А ті, хто відлежували боки, восени лишались з нічим. Бджола як символ працюючої людини знайшла відображення в міфах, легендах, прислів'ях та афоризмах. Народна творчість не могла обійти поза увагою комах-трудівниць, оскільки життя людини тісно пов'язане з ними. Бджола виробляє і віск, і мед, які так необхідні в життєдіяльності людей, тому немає нічого дивного в тому, що в прислів'ях серед інших комах бджола стоїть на першому місці. Українці здавна з повагою ставилися до цих комах. В минулі часи при вході на

пасіки обов'язково знаходилася ікона із зображенням бджіл і їх покровителів – святих старців Зосима і Саватія, – а пасічник, не помолившись, не починав своєї праці. Бджола може вжалити, і тому праця пасічника вважалася кропіткою та тяжкою. Українське прислів'я через тяжку працю пасічника показує, що не можна «скуштувати меду», не доклавши зусиль.

В англійському еквіваленті людина, що не працює, не отримає солодощі. Як наслідок, ми бачимо, що солодке – винагорода за важку працю. Англійці кажуть, що без праці нема і винагороди.

Чим вище літаєш, тим болячіше буде падати. – Up like a rocket, down like a stick. The higher standing, the lower falling. – Πολύ περηφανεύεται, γρήγορα ταπεινώνεται.

Народна мудрість каже, що самовпевненість до добра не доводить, адже життя людини – це не тільки зліти, але й падіння. Цю закономірність знали ще в давні часи, бо не існує успіху без поразки, щастя без горя. Таке людське життя. В прислів'ях говориться про те, що надмірна гордовитість та зарозумілість є одними з найгірших якостей людини. В англійській мові ми знайшли два відповідника, перший – тотожний українському та грецькому прислів'ям, де перемоги порівнюються зі злітаннями, а поразки – падіннями, водночас другий еквівалент побудований на контрасті двох образів «ракета» - стрімкий злет та «палиця» – повільне падіння. Ми можемо сказати, що англійці порівнюють людину з ракетою, бо хочуть підкреслити, що гордовита та самовпевнена людина, коли вона на хвилі успіху, стрімка та потужна як ракета, але якщо падає, то від її самовпевненості нічого не лишається, і вона перетворюється у звичайну палицю, тобто невдачу.

На прикладі цих прислів'їв ми побачили, що до надмірної самовпевненості та зарозумілості зневажливо ставляться англійці, українці та греки. Вони вважають, що ця риса людського характеру є негативною та призводить до втрати здатності бачити свої помилки.

Не замочивши рук, не вмисешся. – A cat in gloves catches no mice. – Αν δεν βρέξεις κόλλο, ψάρι δεν τρώς.

Загальний сенс обох прислів'їв такий, що не попрацювавши важко, нічого не досягнеш. В англійській мові вираз вперше з'явився у часопису «Бідний Ричард»

американського політичного діяча та письменника Бенджаміна Франкліна, тоді як український та грецький є надбаннями фольклору.

Українці стверджують, що навіть якщо справа або проблема дуже легка, все одне треба докласти зусиль щоб її вирішити. Вмивання символізує якусь легку справу, але, щоб її виконати, треба намочити руки, тобто попрацювати.

В англійському прислів'ї людина уособлена в образі «кішки». В англійській культурі кішка є простою твариною, відповідно, в прислів'ях і приказках вона асоціюється із звичайною людиною, з «кожним», «будь-яким». До кішки в них двоєке відношення: з одного боку вони люблять цих тварин, адже кішки супроводжували життя англійців з давнини, коли Британські острова стали місцем селекції та розведення цих тварин, але з іншого боку цей образ має й негативну забарвленість, особливо кішки чорного кольору, які, як вважається, приносять нещастя. В цьому прислів'ї в образі «кішки» нейтральна конотація, так як він позначає звичайну людину, яка повинна добре потрудитися, щоб досягти чогось у житті. Є ще інше значення цього виразу: людина не може отримати те, що хоче. Якщо вона буде обережною та стриманою, як кішка в рукавицях, то, хоча й не пошкодить свої кігті, мишу не спіймає.

В грецькому прислів'ї використаний образ «риби», яку легко зловити, якщо хоч щось для цього зробити. Греки дуже люблять риболовство, і більшість місцевих мешканців проводять свій вільний час за цим заняттям. Ця країна майже вся оточена морями і, тому не дивно, що риболовля є звичною справою для грека. Зловити здобич йому не важко, але вжити хоч якісь заходи необхідно.

Незважаючи на те, що прислів'я мають різні образи, вони вказують на однакове ставлення до обережності та ризику. Всі три етноси не включають можливості невеликого ризику за необхідності.

Хто мовчить, той не грішить. – A close mouth catches no flies. – Πολλά να ακούς, λίγα να λές.

Іноді краще промовчати, а ніж щось сказати – кажуть три прислів'я. За змістом вони дуже схожі, проте використовують різні образи. Українське прислів'я є більш простим за формою і його сенс прямий, у той час як англійці використовують образ

«закритого роту» для того, щоб не сказати нічого зайвого. Цим прислів'я є дуже цікавим для українського менталітету, заставляючи нас замислитися, що саме мається на увазі під образом «мух». На нашу думку муха означає щось зайве та непотрібне, або негативне. Іноді людина говорить, не обдумуючи слів, і так ображає інших людей чи розпускає непотрібні плітки про інших. Вона шкодить не тільки іншим але й собі, руйнуючи свою репутацію. Бездіяльність не завжди виступає у ролі негативною якості, часто це єдиний спосіб не допустити сварок та конфліктів.

Греки не тільки радять мовчати, але й вони вважають, що треба побільше слухати. Коли ми тримаємо рот на замку, то не розкриваємо наші секрети, а навпаки, дізнаємося нові речі про інших людей. Так ми збираємо інформацію, не шкодячи власним інтересам. Отже грецький вираз може трактуватися також по-різному.

На основі цих прислів'їв, ми можемо стверджувати, що мовчання не вважається негативною рисою. Інколи це правильний спосіб, щоб уникати проблем або навіть отримати зиск.

У хорошої дружини і поганий чоловік буде молодець. – A good wife makes a good husband. – Του καλού άντρα η γυναίκα από τα μούτρα φαίνεται

Якщо жінка кохає, поважає та цінить свого чоловіка, то він буде поводитись з нею так само. Треба відноситись до людей так, як ти хочеш, щоб вони відносились до тебе. Ці прислів'я добре відображають ставлення до родинних відносин у менталітетах трьох народів.

Для українців дружина – це перш за все господиня в будинку, яка відповідає за всю родину і береже гарну атмосферу у домі. Хоча традиційно саме чоловік є головним у родині, більшість обов'язків виконує жінка. Якщо дружина справжня господиня та берегиня сімейного доброту, то і чоловік, і вся родина буде в порядку. Традиційна англійська сім'я не відрізняється від української. Чоловік заробляє гроші, а дружина сидить вдома та виховує дітей. На плечі жінки лягає багато обов'язків, і від того як вона ставиться до цих обов'язків, залежить добробут у родині. Погляди на сім'ю в українців та англійців абсолютно однакові, тому і прислів'я є повними еквівалентами.

Відрізняється від своїх відповідників грецький варіант, головна думка якого, що треба добре ставитися один до одного, і тоді стосунки будуть хорошими. На думку греків, сімейне благополуччя залежить не від дружини, а від чоловіка. В грецькому суспільстві раніше домінував патріархат, чоловік вважався головою сім'ї. В цьому прислів'ї говориться про те, що у хорошого чоловіка і жінка буде гарна. Традиційні ролі чоловіка та жінки в грецькій родині відрізняються від українців та англійців.

Не воруши біди, коли біда спить. Не шукай біди: біда сама тебе знайде. – Don't trouble trouble until trouble troubles you.

Це прислів'я – порада – тотожне в трьох мовах. Воно намагається застерегти від пошуків лиха, адже, якщо є якась причина хвилюватись, вона стане очевидною дуже швидко і тільки тоді треба буде вживати заходів. Людина не може передбачити своє майбутнє і тому виправити те, що ще не сталося не можливо. Прислів'я запевняють нас, що треба жити сьогоднішнім днем і не створювати собі перешкод, там, де їх нема. Іноді людина може легко саме стати причиною своїх нещасть, і тому треба сподіватися на краще. В греків ми не знайшли підходящого еквівалента для цих прислів'їв. На нашу думку, це можна пояснити життєрадісністю та легковажністю греків. Греку не властиво обдумувати свої вчинки наперед, він завжди оптимістичний та розраховує на краще майбутнє.

Рибак рибака бачить здалеку. – A thief knows a thief as a wolf knows a wolf. – Ομοιος στ'όμοιο και η κοπριά στα λάχαρα.

Люди, які в чомусь схожі між собою, мають спільні хороші чи погані риси, можуть легко порозумітися та впізнати один одного, як крадій завжди побачить крадія (вовк – вовка) в англійському прислів'ї, рибак впізнає рибака – в українському, подібний подібного собі в грецькому. В цих прислів'ях уособлено, як саме людина знаходить собі друзів. Зазвичай ми заводимо нових друзів, нові стосунки з тими, хто на нас схожий. Якщо люди мають спільні інтереси та захоплення, то їм легше буде знайти спільну мову.

Назвався грибом – лизь у киш. – In for a penny, in for a pound. As well hanged for a sheep as a lamb. – Τώρα που μπήκες στο χορό θα χορέψεις.

Це прислів'я виникло під впливом одного з улюблених занять українців як збирання грибів. Багато українців здавна люблять ходити до лісу та збирати гриби. «Гриби» символізують людину, яка не хоче виконувати свої обов'язки і намагається знайти причину, щоб не працювати. «Назватися грибом» означає взятися за справу, а «лізти у кіш» – довести її до кінця.

В англійській мові дану ідею висловлюють два прислів'я, перше з яких є більш вживаним, бо виникло раніше, друге увійшло у вжиток набагато пізніше. Кажуть, що вираз вживали раніше крадії, яких заарештували за крадіжку невеликої суми грошей. Вони казали, що краще взяти багато та ризикнути своєю свободою, ніж бути в неволі через дрібниці. Так ж значення має й другий еквівалент: який сенс красти щось мале, коли маєш шанс дійсно нажитися. Англійці закликають до більшого ризику, іноді треба поставити на карту все, якщо хочеш отримати бажане. Ці прислів'я негативно забарвлені, ніж їх іншомовні відповідники.

Грецький еквівалент за значенням тотожний більше українському прислів'ю, хоча в ньому і використані інші засоби. «Танець» в греків уособлює справу та невирішені проблему, а «йти у танок» - справитися з поставленим завданням. В грецькому, як і в українському фольклорі, маються на увазі люди, які добровільно проявляють ініціативу, але згодом, усвідомивши скільки труднощів на них чекають, опускають руки.

Отже всі три прислів'я вчать нас доводити справу до кінця, якщо вже почали, проте в українському та грецькому відповідниках робиться акцент на дотриманні слова, а в англійському – на більшому ризику.

Дитина не плаче — мати не розуміє. – It's the crying baby that gets the milk. He who bewails himself has the cure in his hands. The squeaking wheel gets the oil. – Αν δεν φωνάζει το μωρό, δεν το ταίζει η μάνα του.

Алюзія з маленькою дитиною в цих прислів'ях вказує на те, що тільки люди, які постійно скаржаться на свої проблеми, найчастіше отримують допомогу, так і маленька дитя, яке не вміє розмовляти, привертає увагу матері криками та плачем. Це прислів'я увійшла без змін у три мови, так як це загальновідомий факт, що діти плачем вимагають уваги дорослих. З часом з'явилося ще одне значення, де «дитя»

порівнюється з людиною, яка просить допомоги, а «мати» – образ, який виступає виправданням для тих, хто не підтримує. Як можна надати поміч, якщо тобі про це не скажуть.

В англійській мові з даним значенням ми відібрали ще два прислів'я. В першому суто англійському відповіднику допомогу символізують «ліки». Як хворий, якщо попросить про лікування, то неодмінно це отримає, відповідно й людина, яка не мовчить про свої неприємності, в біді не залишиться. В другому відповіднику інтерес для нас представляє уособлення людини, яка постійно скиглить, у образі «скрипучого колеса». Коли колесо скрипить, то це настільки діє на нерви, що відразу людина його змазує олією, так само й скаржники задовольняють свої потреби, адже інші просто хочуть, щоб вони замовкли.

Український та грецький відповідники мають більш позитивну конотацію, так як асоціюють дитину не з скаржниками, а з тими, хто потребує підтримки та допомоги, тоді як в більшості англійських відповідників до цього прислів'я превалює негативне відношення і висміюється постійне скиглення.

Хто чекає, той дочекається. – Everything comes to him who waits. – Θέλεις το τρανό χουλιάρι, πάρε και μεγάλο φτυάρι. Τα καλά ίσως έρθουν σ' αυτούς που περιμένουν, αλλά μόνο όσα περισσέψουν απ' αυτούς που βιάζονται.

Англійське та українське прислів'я є еквівалентами і вони однаково зрозумілі для обох народів. В них говориться про людину, яка заздалегідь спокійно готова чекати, і вона обов'язково дочекається, але за умови, що вона буде терпеливо намагатись цього досягти. Як українцям, так і англійцям не властиво довго чекати, вони люблять отримувати все і зараз. Народна мудрість стверджує, що якщо сподіватися та чекати, то неодмінно отримаєш бажане. В цих прислів'ях проявляться ставлення народів до такої моральної якості, як терпеливість. Ця чеснота, на думку двох народів, проявляється, коли за для чесної та корисної справи ми добровільно виносимо труднощі.

Грецьке прислів'я також віддзеркалює терплячість, проте ставлення в греків абсолютно інше. Ми підібрали два прислів'я, які висловлюють сприйняття цієї риси ментальності греками. З одного боку, вони вважають, що терпіти та чекати не має

сенсу. Треба щось робити, а не сидіти і просто сподіватися, що все прийде до людини в один прекрасний момент. Греки люблять діяти, і тому на відміну від двох інших менталітетів, в них терпіння так не шанується. З іншого боку, вони твердять, що хороші речі трапляються лише з тими, хто на них чекає, а ті люди, які спішать приймати рішення, втрачають таку можливість. Таке двояке відношення до однієї і тієї моральної чесноти доказує, що греки рішучий народ, проте водночас і терплячий, адже в них вистачає оптимізму і терпіння, щоб сподіватися на краще. Чекати і сподіватися потрібно, як каже народна мудрість, бо тільки так можна налаштувати себе на краще життя.

За двома зайцями поженешся, жодного не зловиш. – Grasp all, lose all. – Όποιος κυνηγά πολλούς λαγούς, χάνει και τους λίγους. Όποιος θέλει τα πολλά χάνει και τα λίγα.

Англійське прислів'я відрізняється за образністю від українського та грецького відповідників, проте за образність повністю тотожне одному з грецьких еквівалентів. Зміст прислів'їв передає застереження, що не треба людям бути жадними та прагнути отримати все на світі.

Українське прислів'я та перший грецький еквівалент вперше з'явилися у вжитку серед мисливців, які добре знали, що не можливо спіймати двох зайців одночасно. З часом вирази стали загальноживаними і у них з'явилося переносне значення. Образ «зайця» дуже часто використовується в українському та грецькому фольклорах. Вважається, що ця лісова тваринка боязка, так як вона відносно невеликих розмірів і не здатна захистити себе від небезпечних хижаків, тому вона постійно тікає. В прислів'ях заєць часто виступає символом боягузтва та мудрості водночас, адже за допомогою розуму та винахідливості він у казках та байках завжди перемагає своїх ворогів.

Завдяки цьому ми може сказати, що українській та перший грецький варіанти прислів'я є більш полісемічними, аніж англійський та другий грецький відповідники. Незважаючи на несхожість засобів вираження, в цих прислів'ях однаково висміюється така погана риса характеру як жадібність. Жадібна людина, як вважають українці, англійці та греки, не тільки не здобуде нічого, а більше втратить, тому не можна жадати всього, бо наслідки будуть негативні.

Поспішиши – людей насмішиши. – Haste makes waste. – Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

Англійське прислів'я підкреслює, що поспішаючи людина не тільки не збереже часу, але й змарнує його ще більше, а також допустить помилок, на виправлення яких витратить ще більше часу. Англійці пунктуальні, вони цінують свій час, тому і вважають що поспіх приведе тільки до марнування часу.

Українське прислів'я дає нам уявлення про те, що українці – дуже веселий народ, і тому можуть посміятися самі з себе. Коли людина намагається щось зробити швидко, вона нерідко потрапляє в смішні ситуації.

Для греків, якщо людина спішить, то вона біжить спотикаючись, таким чином може впасти та поранитися. Вони вважають що поспіх матиме більше негативних наслідків, ніж на думку двох інших народів.

Дослідивши ці прислів'я в трьох мовах ми виявили, що вони відображають негативне ставлення до поспіху, проте українське та англійське прислів'я менш негативне забарвлені, чим грецьке. Ми можемо зробити висновок, що грекам властиво перебільшувати наслідки дій.

Смійся, аби потім на кутні не сміятися. – He laughs best who laughs last. – Γελάει καλά, όποιος γελάει τελευταίος.

Англійський та грецький вислови виступають абсолютними відповідниками. Ці прислів'я увійшли до двох мов як калька з французького виразу з байки «Два селянина і хмара» письменника Жана-П'єра Флоріана. Зазвичай, так говорять у якості попередження того, хто висміює, критикує іншого, ризикуючи згодом опинитися неправим. Вирази передають культурні особливості західноєвропейських народів, які завжди обачні у своїх вчинках і не квапляться казати про щось, перш ніж вони справді це не здобудуть, а не коли вони тільки почали працювати заради цього.

Хоча значення прислів'я повністю співпадає з англійським та грецьким прислів'ями, український варіант відрізняється від своїх іншомовних відповідників. Він більш емоційне забарвлений і має два значення. «Сміятися на кутні» означає, по-перше, реготати відкривши рота, а по-друге, заплакати, зазнати лиха та пропасти. Цей вираз має як позитивну так і негативну конотацію.

В трьох мовах прислів'я грають роль погрози тим людям, котрі висміюють інших. Перед такими насмішниками ставиться умова, якщо вони хочуть знущатися з інших, то мають бути готові отримати натомість те ж саме. Наше життя нагадує бумеранг, скільки неприємностей завдати іншим, стільки проблем і прийдеться вирішувати кривднику.

Хто перший палицю узяв, той і настух. – He that comes first to the hill may sit where he will.

В англійській мові для передачі змісту використовується образ «вільного місця на пагорбі», а в українській образ «палиці пастуха», але це не заважає нам зрозуміти, що в житті треба бути напоготові, щоб не втратити своєї можливості. Багатьом людям властиво винуватити інших у своїх програшах та невдачах, адже так легше, якщо людина невинна, то їй відповідати за свої провали не повинна. Так більшість і зупиняється на півдорозі, не закінчивши, те, що почали, та поступившись своїм успіхом іншим.

Українці та англійці сходяться у думці, що треба ловити момент та не втрачати шанси, бо потім шкодувати будеш усе життя. Народна мудрість обох народів радить нам, що краще спробувати, а ніж взагалі не намагатись.

Правду фарбувати немає потреби. – A clean hand wants no washing. – Καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται.

Правда – єдина для будь-якої людини, незалежно від її національності. Правда – сама по собі гарна, її не треба прикрашати, бо, інакше, це буде вже брехня. За умови, що людина каже правду, їй не треба добирати особливих слів, щоб донести її до оточення.

Засоби вираження в цих прислів'ях, як ми бачимо зовсім різні. Англійці ототожнюють правду з чистою рукою, і тому їй не потрібно вже мити, бо вона чиста, маючи на увазі, що правда прекрасна.

Українці використали інший образ, більш зрозумілий та менш метафоричний. Зрозуміло, що це переносне значення, бо правда – це щось абстрактне, щось, чого не можна торкнутись чи скуштувати, тому пофарбувати її не можливо і ми бачимо, що тут мається на увазі прикрасити.

Греки порівняли правду з чистим та безхмарним небо. Образ «неба» вони ототожнювали зі світлом, вічністю, чистотою та добротою. Правду асоціюють з небом, так як ці два поняття мають схожі риси: вони чисті і вічні без прикрас та брехні.

На прикладі цих прислів'їв можна простежити спільні риси в ставленні до однієї з основних рис людського характеру – совісті. Як ми бачимо, і англійці, і українці дуже цінують в людині совість і вважають, що її ніщо не заплямує. Це прислів'я є еквівалентним в трьох мовах та означає, якщо ми вчинили не добре та відчуваємо свою провину за це, ми будемо почувати себе погано, навіть, якщо нас ніхто не звинувачує. Ніхто нас так суворо не осудить як ми самі.

Від добра добра не шукають. Від млинців пирогів не шукають. – Let well (enough) alone. – Δεν αφήνουμε το γάμο να πάμε για πούρνάρια.

Цей вираз вперше з'явився у байці Езопа «Лисиця та їжак». Вона розповідає про лисицю, яка переходила річку і попала до виру. Вона не могла звідти звільнитись, і поки вона там була в неї вчепились кліщі. Мимо проходив їжак і запропонував допомогти їх витягти, але лисиця відмовила і сказала, що ці кліщі вже не голодні і тому не так заважають їй. А якщо він їх витягне, то на їх місце прийдуть інші. Іноді намагаючись допомогти та покращити ситуацію, ми не тільки не допомагаємо, але й робимо ще гірше.

Інтерес представляє і українське прислів'я, в тому плані, що українці намагаються донести до нас сенс за допомогою їжі. Наш народ дуже цінує їжу і, таким чином, не треба шукати чогось кращого (пирогів), коли ти вже маєш досить (млинців).

В грецькому відповіднику навіть висміюється надмірна жадібність у вигляді фрази «піти у ліси», що означає шукати кращої долі. За допомогою таких образів вони висловлюють думку: навіщо залишати родину, якщо це головне, що людина має. Постійні скарги та незадоволеність життям приведуть до втрати й того, що ми маємо.

В цих прислів'ях критикується людська жадібність і прагнення мати все і одразу. Народна мудрість всіх трьох етносів каже нам цінувати те, що ми маємо, бо дуже пожалкуємо, а повернути час назад не можливо. Умова в даних прислів'ях

відображається у виразі «не проявляти надмірного завзяття, якщо про це ніхто не просить».

Чим більше можливостей, тим більше потреб. – One shoulder of mutton draws down another. – Αυξάνει ο γαϊδαρός κονταίνει το σαμάρι.

Людина завжди вимагає від життя більше ніж вона має, адже це передбачено природою. Наші потреби перевищують наші можливості, отже ми не задоволені життям, яке маємо. Народна мудрість попереджає людину, якщо вона не буде стримувати свої потреби та бажання, то залишиться ні з чим.

Грецьке та англійське прислів'я відзначаються більш метафоричним значенням, ніж український еквівалент. Особливий інтерес для нас представляє грецький відповідник, так як в ньому людина порівнюється з віслюком. Ми вже говорили про те, що в грецькій міфології віслюк був славетний своєю впертістю та нетерплячістю. Ця тварина в даному прислів'ї відображує такі негативні людські риси як жадібність та ненаситність.

В цих трьох виразах різні образи, проте конотація однаково негативна. В трьох культурах засуджуються жадібність, впертість та ненаситність.

Не розгризеш шкаралупу – не з'їси горіха. – He that will eat the kernel must crack the nut. – Αν δεν κοπιάσουν γόνατα, καρδιά δε θεραπεύεται

Українське та англійське прислів'я – абсолютні еквіваленти, які повчають людей, що для того, щоб щось отримати треба спочатку щось зробити. Якщо людина хоче досягти успіхів, вона повинна докладати для цього зусилля. Цікавим для нас є використання «горіху» як символу винагороди, результату праці. Ми з'ясували, що цей образ уособлює в англійській та українській культурах однакові поняття. Горіх – символ життя і родючості, традиційно пов'язаний з любов'ю, шлюбом і дітонародженням. На символічній "мові" дерев він означає справедливість, успіх та мудрість. В прислів'ях горіх вказує на складність осягнення таємниць навколишнього світу, здатність вирішувати складні завдання. Як горіх володіє потенціалом для зростання цілого дерева, так і життя людини таїть в собі безліч ще не розкритих можливостей.

Грецьке прислів'я відображає прагнення греків до емоційної рівноваги, адже найкращий результат праці – спокійне серце. Людина може бути насправді щасливою, тільки якщо вона працює, і їй подобається те, що вона робить. Грецький відповідник, на відміну від своїх іншомовних еквівалентів, вказує не на матеріальну, а на духовну винагороду. Здавна греки вважали, що людина, яка прагне рівноваги душі та тіла, здобуде гармонію з внутрішнім та зовнішнім світом.

В цих прислів'ях відображена така риса ментальності як працелюбність, що є умовою для успішності та досягнення поставленої мети.

Якщо хочеш, щоб справа була зроблена добре, роби її сам. – If you want a thing well done, do it yourself. – Ο λύκος έχει τον σβέρκο χοντρό γιατί κάνει τις δουλειές μόνος του.

Ці прислів'я показують, що не слід покладатися на якусь людину при виконанні важливого завдання чи справи. Англійське та грецьке прислів'я висловлені у вигляді умови: краще зробити самому, тоді будеш впевненим у результаті. Основне, згідно з народною мудрістю, що потрібно людині засвоїти це те, що не можна перекладати свою відповідальність і обов'язки на чужі плечі ні за що і ні з якої причини. Людина народилася, вона живе, і тому повинна вирішити певні завдання і відповідати за їх виконання. Якщо завжди шукати винного у своїх неприємностях і так само брати чужу відповідальність на себе, це загрожує втратою власної. Для кожного поняття «добре» і «погано» надзвичайно відносні, і розглядати їх можна тільки через призму кожної індивідуальності окремо. Визначити, що для людини «добре», а що «погано», може лише вона сама. Тільки кожна окрема людина знає, як саме має бути виконана ту чи інша справа.

В грецькому відповіднику людину уособлює вовк як символ самостійності та відповідальності. На нашу думку, це пов'язане з тим, що вовки живуть зграями. Коли вони полюють, то здобич поділяють між собою, але, якщо вовк живе окремо від зграї, то і здобиччю йому ні з ким ділитися. Так і людина - якщо виконала завдання сама, то і зиск має лише вона.

Отже відповідальність та самостійність – якості, необхідні людині, щоб досягти успіху. Ця риса цінується однаково в усіх трьох менталітетах.

Хто гостю радий, той і собачку його нагодує. – Love me, love my dog. – Αγάπαγε το φίλο σου με τα ελλατώματά του.

В українському та англійському прислів'ях використовується однаковий образ «собаки». Цікавим той факт, чому саме собака. Мабуть тому, що собака – це найвірніший друг людини, який завжди поряд. В цих прислів'ях собака ототожнюється з недоліками людини, які є невід'ємною частиною кожного, тому, якщо любиш когось по-справжньому, треба сприймати його таким, який він є.

Грецьке прислів'я немає переносного значення і вербалізоване у вигляді поради, яка звучить так: сприймай друга із його перевагами, і з недоліками. Греки, як українці та англійці, дуже шанували дружбу. Вона займала важливе місце в їх культурі. Не існує ідеальної дружби, на думку англійців, українців та греків, щоб щось отримати, треба щось віддати. Людина повинна чимось жертвувати, якщо вона хоче мати вірних друзів. Кожен хоче, щоб його любили таким, який він є, тому і треба приймати недоліки інших, якщо хочеш, щоб інші сприймали тебе. Таким чином, дружба у світосприйнятті трьох народів означає безкорисливі взаємовідносини між людьми, засновані на любові, довірі, щирості, взаємних симпатіях, спільних інтересах і захопленнях. Обов'язковими ознаками дружби є довіра і терплячість до недоліків друга.

Поспішай поволі. – Make haste slowly. – Οποιος πάει αργά, φτάνει γρήγορα.

Це прислів'я прийшло до української та англійської мов з грецької. Воно є інтернаціональним. Якщо людина хоче щось виконати швидко, то зазвичай це не означає якісно. Коли людина спішить, то можна втратити більше часу та енергії, ніж, якщо вона працює акуратно та обережно. Це загальновідома істина, тому цей вислів знайшов своє відображення у багатьох мовах.

Не покуштувавши горя, не пізнаєш і щастя. – Misfortunes tell us what fortune is. – Χύθηκε το λάδι μας μέσα στο τηγόλι μας.

Як ми вже помітили, ставлення українців та англійців до людини та до її почуттів зазвичай збігається. Зазвичай ми не цінуємо те, що маємо та на жаль пізнаємо справжню цінність чогось тільки, коли вже це втратимо. Теж стосується й ставлення до щастя: людина, яка ніколи не зазнавала горя, не розуміє ціну щастя. Вона сприймає

це як належне і, навіть, наважується бідкатися, яка вона нещасна, відлякуючи від себе так щастя. Той, хто, навпаки, зазнав багато горя, вміє цінувати кожную щасливу хвилину житті і берегти її. Різниця полягає в тому, що англійський варіант прислів'я є літературним, а український та грецький - загальноживаними.

Вовків бояться – по дрова не ходити. – Nothing venture, nothing have. – Δε γίνεται ομελέτα, αν δεν σπάσεις τα αυγά.

Англійський варіант прислів'я увійшов у широкий вжиток з французької мови. Тільки ризикнувши та поставши на карту все, можна досягти чого людина прагне. В українському прислів'ї недарма використовується образ «вовка», адже в українському фольклорі вовк, як правило, злий, сильний і підступний, але добрі, кмітливі й відважні герої завжди перемагають його. Так і в житті: на шляху кожної людини зустрічаються різні небезпеки і перепони, але той, хто рішучий і сміливий, зможе подолати їх. А у того, хто заздалегідь боїться можливих небезпек, менше шансів добитися перемоги. Зміст прислів'я полягає в тому, що для здобуття чогось треба ризикувати та докладати зусилля.

Грецьке прислів'я, хоча і виступає еквівалентом двох інших прислів'їв, має іншу конотацію. В ньому робиться акцент не на ризику, а на самих зусиллях. Навіть щоб приготувати якусь страву, треба щось для цього зробити. Кулінарію ніяк не можна порівняти з небезпечним та ризикованим заняттям, тому цей відповідник підкреслює не типову для грецького менталітету відсутність ризику, а зосередженість на праці та її результатах.

Хто сам себе не поважає, того інші поважати не будуть. – Respect yourself, or no one else will respect you. – Αυγε μου Γιώργη, βόηθα με, κουνά και συ τα χέρια σου.

В цих прислів'ях ми можемо побачити схожість англійського та грецького менталітетів, яка проявляється в однаковому ставленні до самоповаги. Перш за все людина повинна поважати себе сама і тільки тоді вона здобуде повагу інших. Поваги у суспільстві прагне кожна людина. Соціум супроводжує нас протягом всього життя і безпосередньо бере участь у процесі формування нашої індивідуальності. Все починається з самої людини, адже, якщо вона себе не поважає, чому інші повинні це робити. Прислів'я вчать нас, як зрозуміти себе краще та за які якості людина має себе

поважати. Наприклад, допомога іншим, розум, гарне почуття гумору та невимушеність спілкування допоможуть людині завоювати не тільки свою повагу, але й прихильність оточуючих. В англійській та українській культурі самоповага є дуже важливою складовою людського щастя.

Прислів'я також виражають ставлення до самостійності та незалежності. В грецькому виразі не говориться про самоповагу, в ньому відображається самопоміч. Якщо людина хоче, щоб їй допомогли, то вона не може сидіти, склавши руки, треба діяти. Головну ідею відображає характер «Святого Георга». Цей святий дуже шанується грецьким народом, тому в прислів'ї і сказано, що людина, яка допомагає собі та не втрачає надії, отримає поміч і від вищих сил. На матеріалі цих прислів'їв, ми бачимо, що повага до себе, самостійність та незалежність притаманні всім трьом менталітетам.

Вогню без диму не буває. – There is no fire without smoke. – Δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά.

Ці прислів'я запозичені з латини, тому увійшли до трьох мов без змін. Підозра або чутки зазвичай є не безпідставними, вони мають якесь підґрунтя або причину, навіть, якщо немає прямих доказів. Прислів'я увійшло у широкий вжиток римлян та інших народів ще з давніх часів, коли люди не знали іншого джерела диму, ніж вогонь.

Де хотіння, там – уміння. – Where there's a will, there's a way. – Απόχου και ανέχου.

Людина дуже легко здається, коли вона стикається з проблемою, але наполегливість часто приводить її до успіху. Вона повинна бути рішучою і тоді рішення швидко знайдеться.

В англійській мові це прислів'я має дуже цікаву історію. Шотландський король, Роберт Брюс, шість разів намагався звільнити свою країну від окупації, але не зміг. Після своєї невдачі, переховуючись в печері, він побачив, як павук шість разів намагався перелізти через щілину, але йому все не вдавалося. І тоді король сказав: «Якщо йому це вдасться в сьомий раз, то я знову буду боротися, де хотіння, там уміння». Павук зробив це, і Роберт Брюс ще раз спробував вигнати ворогів.

Греки почали вживати цей вираз дуже давно. В Стародавній Греції одного філософа якось запитав його учень, як краще вирішувати проблеми і як до них відноситися. Філософ відповів, що там де є хотіння, там є й уміння. Тобто якщо людина захоче подолати проблему, то неодмінно знайде вихід з будь-якої ситуації.

З цих прислів'їв ми дізналися, що англійцям, українцям та грекам властиво покладатися перш за все на себе. Вважається, якщо людина прагне чогось, вона це неодмінно отримає. Умова в цих виразах побудована на контрасті понять «хотіння» та «уміння».

Гроші відмикають усі двері. Хто платить, той і музику замовляє. – He who pays the piper calls the tune. – Έχεις γρόσια, έχεις γλώσσα. Οποιος έχει παπούτια, χτυπάει τα τακούνια.

Ставлення до багатства і багатих людей є неоднаковим у різних лінгвокультурах. Для українського суспільства багатство не було показником успіху. Так, багаті люди досить часто вважалися безсоромними та нечесними по відношенню до бідних. Проте світ змінюється, міняється і культура народу, і від так гроші для українця стали виступати невід'ємною складовою щасливого життя. Ці прислів'я – лише констатація факту: сучасним світом керують гроші. В першому українському відповіднику «двері» символізують успіх та багатство, яке дають гроші. Другий вказує на всездозволеність багатих людей, отже «замовляти музику» означає диктувати свої умови. Це прислів'я увійшло у вжиток українців та англійців за часів Середньовіччя, коли тільки вельможні особи, аристократи, господарі замків могли вибирати, що будуть грати музики.

На відміну від українців, процвітання посідає одне з провідних місць у системі основних соціальних і моральних цінностей британського суспільства. Матеріальна забезпеченість та володіння досить великою кількістю грошей завжди були головними складовими успішного англійця. У розумінні багатьох англійців, гроші – це сила, яка може завоювати світ. Процвітання розглядається багатьма британцями як одна з головних життєвих цілей.

Щодо греків, то їх заповітна мрія – розбагатіти якомога швидше, бажано пальцем для цього не ворухнувши. Греки – досить легковажні, тому гроші для них спосіб

виставити своє багатство. Вони можуть вихвалитися, як наприклад, ми можемо побачити в першому грецькому відповіднику, який каже: право голосу мають тільки багаті. Вони рідко відкладають гроші та зазвичай швидко розтрачують їх на дорогі речі: одяг, взуття, прикраси, автомобілі. Це очевидно з другого прислів'я, в якому вони кажуть, що в багатих і взуття найкраще.

Умова в цих прислів'ях виражається у сприйнятті різними етносами поняття «гроші», так як, незважаючи на різні менталітети, ми знаємо, що якщо людина заможна, то вона має більше влади та впливу на інших.

Яблуко від яблуні далеко не котиться. – Like father, like son. – Κατά μάνα, κύρη είναι υἱός και θυγατέρα

Батьки та діти, взагалі родичі, дуже схожі між собою не тільки зовні, але й за рисами характеру. В англійському та грецькому прислів'ях не має переносного значення, у той час як українське є більш метафоричним, в його основі лежить образ «яблука», яке символізує дитину та яблуні – батьків. Прислів'я негативно забарвлені, адже так кажуть з жалем, коли дитина наслідує вади і недоліки батьків.

Пустити цапа в капусту. – To set the wolf to keep the sheep. – Θρέψε λύκο το χειμώνα, να σε φάει το καλοκαίρι.

Прислів'я намагається донести до нас, що за умови доручення справи непідходящій для цього людині, не слід чекати бажаного результату. В трьох варіантах прислів'я можна побачити схожу ментальну рису, яка проявляється у використанні зоонімічних образів: вовк у англійців і греків та цап в українців. Ця тварина в українців зазвичай асоціюється з упертістю, тому і в прислів'ї зоонім уособлює людину, яку все одне, незважаючи на здоровий глузд чинить, як хоче.

Розкажи зозулі – знатиме весь гай. Розкажи невістці знатимуть у місті. – When three know it, all know it. – Από χείλη σε χείλη το μαθαίνουν χίλιοι.

Загальновідомо, що секрет вже не буде чимось таємним, якщо його знають більше двох людей. Під образами «зозулі» та «невістки» можна побачити прихований сенс про те, що саме жінка є дуже балакучою і підтвердженням цього є дуже багато смішних ситуацій про жінку в українському фольклорі.

Англійське та грецьке прислів'я доводять загальновідомий факт: секрет – таємниця, те що не підлягає розголошенню, що приховується від інших обмеженим колом осіб або особою. Така людська природа розголошувати іншим чужі таємниці, і якщо людина прагне зберегти секрет, то краще нікому не казати. Саме слово «таємниця» детермінує таємне, приховане від інших.

Одна сніжинка ще не сніг. Один в полі не воїн. – One swallow does not make a summer. – Ένας καν κανένας. Ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη. Το πρόβατο που ξεκόβει απ'το κοπάδι, το τρώει ο λύκος. Με ένα κερί δε γίνεται η Ανάσταση.

Цей вислів походить з латинської мови та має два значення: 1. одна людина не може виконати тяжке завдання самотужки; 2. якщо пощастило раз, не означає, що так буде і на далі. Англійське, українські та грецькі прислів'я мають абсолютно протилежні образи. В українців сніжинка та воїн символізують людину, яка без підтримки не впорається самотужки, тобто одна людина не вирішить складної проблеми, як і один воїн не може воювати без війська, так і сніжинка не принесе сніг. В англійців та греків використаний зоонім «ластівки». Адже за народними віруваннями саме повернення цієї пташки з теплих країв означав прихід весни. В двох інших грецьких прислів'ях безпорадність однієї людини перед важкими випробуваннями відображена на прикладі зооніму «вівця» та образу «свічки». Одна запалена свічка не відображає все свято Великодню, одна вівця обов'язково постраждає від вовка, так і людина не подолає перешкоди сама.

Проаналізувавши ці прислів'я, ми зробили висновок, що в трьох народів є переконання в тому, що тільки за умови єдності люди можуть вплинути на глобальні проблеми та покращити світ.

Під лежачий камінь вода не тече. – Nothing seek, nothing find. – Λιθάρι που κυλάει δε μαλλιάζει.

В українській та грецькій мовах ці прислів'я увійшли у вжиток декілька століть тому, коли люди завжди селилися ближче до води. Як ми знаємо вода – джерело життя. Щоб збільшити площу зрошення полів, люди змінювали русла річок. Для цього їм доводилося прибирати перешкоди, зокрема й каміння. Робота була не

легкою, але без неї не було б і врожаю. Звідси і походить цей вислів: само нічого не зробиться.

Англійський відповідник походить з Біблії та він є менш емоційне забарвленим, проте значення нічим не відрізняється від інших двох прислів'їв: за умови, якщо людина буде рухатись уперед, вона досягне в житті успіхів.

Від теплого слова і лід розмерзає. – Words that come from the heart stay warm. – Ο λόγος σου με χόρτασε και το ψωμί σου κρατά.

Хоча ми знаємо, що людину краще видно з її вчинків, ніж слів, прислів'я твердять навпаки. І справді слово – це могутня зброя у вправних руках. Словом можна повернути людину до життя, дати їй надію, підняти настрій, допомогти знайти правильне рішення, налагодити відносини та зруйнувати бар'єр між людьми. Як у монети є дві сторони, так і слово може образити, знищити людину, забрати надію, зруйнувати мрії. Прислів'я радять нам бути обачними та обережними з тим, що ми кажемо.

В українців слово може розтопити лід, де під «льодом» розуміється серце людини, а «розтопити» означає пом'якшити. В англійців – щирі слова зігрівають душу людини, а в греків, слово порівнюється з хлібом, і вони вважають, що хорошим словом людина насититься краще, чим буханцем хліба.

Метафоричні образи в прислів'ях не однакові, проте до слова відносяться в культурах трьох народів з обережністю. Воно може стати або спасінням для людини, а її погибеллю. Все залежить від умови, обставин та причини наших дій.

Пішов по шерсть, та повернувся острижений. – Many go out for wool and come home shorn. – Πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος.

Всі три прислів'я виступають повними відповідниками і виражають одну ідею: коли ми прагнемо чогось дуже сильно, іноді, так трапляється, що ми втрачаємо те, що мали до цього. В трьох культурах спостерігається комічне ставлення до таких випадків. Комічність ситуації в трьох мовах висловлена фразою «повернувся острижений». Англійці, українці та греки висміюють людей, які прагнуть мати все одразу. Така людська сутність: людині завжди мало того, що вона має. Життя ніби ланцюжок подій та дій, які стосуються як одної людини так і її оточення. Вона

рухається у цьому ланцюжку, досягає поставлених цілей, реалізує себе, але зупинитися не може, і тому рухається далі. Зупинитися означає перестати жити, плисти за течією. Проблема полягає в тому, що ми хочемо все і одразу, але так, нажаль не буває. Прислів'я вчать нас цінувати наші досягнення, інакше, як результат, ми втратимо ще й їх.

Хто не працює – той не їсть. – A horse that will not carry a saddle, must have no oats. – Ο μη εργαζόμενος μηδέ εσθιέτω.

Через своє біблійне походження цей вираз увійшов у пареміологічні фонди української та грецької мов майже без змін. Він використовується як заклик до роботи, адресований ледачому, недбайливому працівнику, або як пояснення того, чому він нічого не отримав. Голод – одна з основних потреб людини для існування, але щоб задовольнити її треба попрацювати. В переносному значенні, мається на увазі, що нічого не повинно даватися просто так, все треба заслужити власною працею та наполегливістю.

Англійське прислів'я більш емоційне забарвлене, так як воно виражене образами «кінь» та «овес». «Кінь» в прислів'ї уособлює старанного працівника, а «овес» - винагороду чи плату за працю. Кінь в англійських прислів'ях часто символізував інтелект, мудрість, знатність, світло, динамічну силу, швидкість думки, плин часу, успіх, вірність, сміливість та витривалість. В даному відповіднику він відображає витривалу та працьовиту людину.

Як ми помітили, в багатьох англійських, українських та грецьких прислів'ях умова виражена у вигляді рівноваги між прикладеними зусиллями та отриманим зиском. Отже, яка ми вже казали раніше, працьовитість цінується незалежно від приналежності до того чи іншого народу.

У групі умови ми дослідили зв'язки між причиною та умовою в 122 прислів'ях англійської, української та грецької мов. Ми дійшли висновку, що ставлення до самоповаги, щастя, дружби, обачливості та спостереження, працелюбності, ризику, подружнього життя, терпіння, самостійності та відповідальності однаково позитивне в українському, англійському та грецькому менталітетах. Негативно відносяться ці народи до надмірної самовпевненості, насмішок, поспіху та жадібності. Серед всіх

проаналізованих пареміологічних одиниць в 27 прислів'ях відображені однакові образи в трьох мовах; 18 одиниць є абсолютними еквівалентами в англійській та українській мовах; 8 – в грецькій та українській мовах; 8 – тотожні в грецькій та англійській та в 61 прислів'ї в усіх трьох мовах зв'язок «причина-умова» виражений різними засобами (17 – притаманні тільки українській мові, 18 – англійській та 26 – грецькій).

Таким чином, ми виявили, що засоби вербалізації зв'язку «причина-умова» в трьох мовах різноманітні, через те, що більшість прислів'їв виражені образами, властивими лише одному менталітету, проте, як і у випадку з причинно-наслідковим зв'язком, в англійській та українській мовах ми знайшли більше абсолютних відповідників, ніж в грецькій та українській, або в англійській та грецькій. Відповідно в цій категорії українці та англійці також мають більше схожих рис менталітету у порівнянні з греками.

2.3. Порівняльний аналіз прислів'їв на позначення відсутності причини

Група прислів'їв на позначення відсутності причини є невеликою та характеризується наявністю наслідків без видимих на це причин та умов [4, с.153].

Жінки довге волосся мають, а розум короткий. – Long hair, little brains. Μακριά μαλλιά, λίγη γνώση.

Переконання в недалеості жінок довгий час було так поширене, що ця властивість і не сприймалася як недолік. Швидше, навпаки - в цьому бачилося щось зворушливе, безпорадне, вічно жіночне. В багатьох культурах існувало припущення про те, що жінки або дурні, або взагалі не мають ніякого розуму. В фольклорах трьох народів з'явилися прислів'я, які добре показують відношення чоловіків до жіночої статі. Здавна вважалося, що дівчина не може бути і красивою, і розумною водночас. Раніше як на Русі, так і в інших країнах у красивої дівчини неодмінно було довге волосся, як данина моді. Жінка з довгим волоссям була еталоном краси для чоловіків. Як ми вже зазначили раніше, що гарну дівчину не вважали розумною, тому і в пареміях довгокоса жінка неосвічена та нерозумна.

Якби бабуся не бабуся, так була б вона дідусем. – If my aunt had been a man, she'd have been my uncle.

Для нас цікавим є зіставлення образів «тітка – дядько» та «бабуся – дідусь». Остання пара образів – дуже популярна в українському фольклорі і ми часто можемо зустріти різні комедійні ситуації, побудовані на співставленні бабусі та дідуся. Однак сенс прислів'їв – однаковий: люди постійно думають, що все було б по-іншому, якби вони зробили не так, а інакше. Зазвичай так трапляється, коли людина не задоволена результатом і вона тішить себе, що можливо все було б набагато краще. Але не можна постійно жити з сумнівами, треба діяти рішуче і не боятись наслідків своїх дій, щоб потім про це не жалкувати.

На прикладі даних прислів'їв ми зрозуміли, що звичка сумніватися у своїх рішеннях притаманна і англійцям, і українцям, проте ні ті, ні інші не відносять її до позитивних якостей. В грецькій мові ми не знайшли прислів'я з подібним значенням, отже можемо стверджувати, що греки – все ж таки не звикли сумніватися у правильності своїх рішень та вчинків.

Де на двох вариться – третій поживиться. – One beats the bush and another catches the bird. – Άλλοι σκάφτουν και κλαδεύουν, και άλλοι πίνουν και μεθάνε. Άλλού τρίβουν τα λάχανα κι άλλού τρώνε την πίτα.

Дані прислів'я виявляють ставлення англійців, українців та греків до зухвалості. Вони сприймають цю рису менталітету негативно і осуджують її в прислів'ях. В українському відповіднику несправедливість людей підкреслюється за допомогою квантитативів «два» та «три». Так вони показують, що будь-де знайдуться люди, які спокійно скористаються плодами праці інших. Недарма, кажуть, що нахабство – друге щастя.

В англійській мові виникнення прислів'я пов'язане з любов'ю англійців до полювання. Існувала така професія як загонич. Його завдання полягало в тому, щоб бити кущі та дерева та виганяти звідти птахів. Коли птахи лишали свій притулок, у мисливців з'являлася можливість їх вполювати. Прислів'я вказує на те, що одна людина робить важку працю, а інша пожинає плоди цієї праці.

В грецьких прислів'ях відношення до несправедливості життя показано на прикладі слів «копати» та «терти», тобто важко працювати і «їсти» та «пити» – «розважатись» та «насолоджуватись» життям. Хоча раніше ми зазначали, що греки – легковажні та люблять повеселитися, проти вони вважають, що все має свою ціну, тому і не шанують нахаб та дармоїдів.

Не щастить в карти – пощастить у коханні. – Unlucky at cards, lucky in love. Unlucky gambler, lucky love. – Όποιος χάνει στα χαρτιά, κερδίζει στην αγάπη.

Англійське прислів'я, яке увійшло у пареміологічні фонди української та грецької мов як запозичене. На прикладі цих прислів'їв, ми бачимо, з одного боку між азартними іграми та коханням немає нічого спільного, і причина відсутня, але з іншого боку, навіть такі різні поняття можуть бути взаємопов'язані. Так кажуть, тому що закохана людина не помічає нічого навколо себе, вона зосереджена тільки на почуттях. Гра в карти вимагає уваги та зосередженості, тому і в прислів'ї пощастить або в коханні, або у грі.

Загалом в англійській культурі багато вірувань та забобонів, пов'язаних з азартними іграми та передбаченням долі, адже карти використовують для обох цілей. Вони давно розглядаються як об'єкт моральної та духовної небезпеки та асоціюються зі звабою, розпустою та неробством. Моряки, шахтарі та рибалки ніколи не грали і не брали з собою карти перед роботою. Вважалося що вони можуть принести нещастя та призвести до аварійних ситуацій на шахті, шторму у морі або втрати вилову для рибалки. Крадії також не користувалися картами, бо боялися що через це їх спіймають на гарячому.

Отже карти сприймалися англійцями як символ невдачі та неприємностей. Азартні ігри дуже швидко завоювали прихильність багатьох народів, то й забобони та віруванні прийшли разом з грою. Ці прислів'я також означають, що людині не може щастити у всьому, і треба вибирати щось одне або карти – гроші, або кохання.

Народитися в сорочці. – To be born with a silver spoon in one's mouth.

Англійське прислів'я має дуже цікаву історію. Вважають, що воно вперше з'явилося серед британської аристократії. На час виникнення прислів'я, у Середньовіччя, ложки, якими користувались бідні люди, робили з деревини. У

заможних сім'ях існувала така традиція: хрещені батьки дарували дитині на хрестини срібну ложку, тому так і кажуть про багатих та щасливих людей, що вони народилися зі срібною ложкою у роті.

Український варіант прислів'я також має свою історію походження. На противагу англійцям, для українських селян саме сорочка вважалася дорогою річчю і тому з'явилося таке прислів'я: народитися у сорочці – бути заможним та мати вдачу. Ці вирази підкреслюють переконання простих селян, що щастя та удача супроводжують багатих все їх життя.

Товкти воду в ступні. – To plough the sand. – Κάνω τον άνεμο κουβάρι

Цей вислів - одна з найбільш точних характеристик безглузлого марнування часу. Він є споконвічно старим українським, який жодного разу не змінював свого значення. Більше того, аналогічні висловлювання з'являлися в інших країнах і значили те ж саме. Мабуть, вірно кажуть, що спочатку з'явилася лінь, а потім - люди. В англійській мові нераціональне використання часу передається за допомогою безглузлого заняття – «орати пісок», а в грецькій – «перетворювати вітер на клубок».

Дослідивши ці ідіоми, ми переконалися, що час цінували і англійці, і українці, і греки, а тих, хто марнував його на виконання непотрібних, безглузвих та неможливих завдань дані народи висміювали.

Стріхою ніч топити. – To rob one's belly to cover one's back. – Έζραιος χρεωκόπος τα παλαιά κατάστιχα γυρέει.

Аналізуючи прислів'я трьох мов, ми звернули увагу на розходження в менталітеті англійців, українців та греків. Безглуздість ситуації англійці передають, використовуючи соматизми, українці – життєво необхідні людині речі, а греки – старі борги. Значення прислів'їв наступне: немає сенсу кидатись від одного рішення до іншого, якщо вони обидва не принесуть ніякої користі і не варто навіть думати, як вчинити і який варіант вибрати. Людина іноді робить якісь вчинки, вживає заходів аби просто щось вдіяти, неважливо принесе це результат чи ні. Прислів'я виражають, що деякі наслідки наших вчинків вже передбачені, і зробити щось вже неможливо, тому безрезультатні спроби змінити становище визивають іронію та сміх, тому і образи в них комічні.

*Хотіли як краще, а вийшло як завжди. – We wanted the best, you know the rest. –
Ετρεχε να μην βράχει και έπεσε στο ποτάμι.*

Дані прислів'я наглядно доводять загальновідомий закон Едварда Мерфі, який звучить так: якщо яка-небудь неприємність може трапитись, — вона таки трапиться.

Зазвичай ці вирази використовуються у мові в гумористичній або саркастичній формі. Людина не може передбачити всі можливі наслідки своїх дій, тому часто, навіть з добрими намірами не тільки не допомагає, але й ще гірше шкодить. Іноді ми перебільшуємо та прикладаємо занадто багато зусиль, але гіперболізація не завжди до добра доводить. Хоча принципи цього закону і комічні, на перший погляд, проте вони вчать людину буди оптимістом. Вони ілюструють, як наші погані думки та наміри можуть втілитися у життя. Людина повинна вірити у краще та змиритися, що все не так легко, як воно здається, і з усіх неприємностей станеться саме та, збиток від якої буде найбільшим. Ми повинні пам'ятати: залишені без втручання, події мають тенденцію розвиватися від поганого до гіршого.

Українське та англійське прислів'я відображені у форму жартівливих афоризмів, водночас в грецькому відповіднику безглуздість подій вербалізована на прикладі комічної ситуації, де людина, щоб не намокнути під дощем, бігла так швидко, що не помітила перед собою річку та впала, і так намокла ще більше. Греки більш саркастично та іронічно зобразили несправедливість долі.

До групи відсутності причини ми віднесли 24 прислів'я в англійській, українській та грецькій мовах. Відсутність причини деяких подій нашого життя, поганих вчинків загалом в прислів'ях відображається різними засобами. В даних прислів'ях превалює висміювання та критика негативних людських якостей та звичок як нахабство та зухвалість, азартні ігри, надмірна нерішучість, аморальність, безпринципність та дурість. З 24 досліджених прислів'їв 7 одиниць містять однакові образи в трьох мовах; 4 одиниці є абсолютними еквівалентами в англійській та українській мовах та в 13 прислів'ях в трьох мовах відсутність причини виражена різними засобами (4 – притаманні тільки українській мові, 5 – англійській та 4 – грецькій).

Відповідно ми виявили, що засоби вербалізації групи відсутності умови в трьох мовах різноманітні, що говорить про культурну специфіку прислів'їв окремого пареміологічного фонду.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

В нашій роботі ми з'ясували, що:

1. Причинність – категорія на позначення необхідного генетичного зв'язку явищ, та відносин між речами з яких одне обумовлює інше. Причина позначає будь-яке втручання в звичайний процес подій, а наслідок – зміну початкового стану будь-якої системи, яка йде слідом за втручанням, але не передує йому.

2. З точки зору образно-референтного підходу лінгвістичну категорію причинності можна вважати безпосереднім відображенням причинно-наслідкових відносин у внутрішньому світі людини (тобто у образах, відображених у її свідомості).

3. Група прислів'їв на позначення наслідку відображає результат дії причини. Причинно-наслідковий зв'язок є всезагальним і виявляється у всіх сферах дійсності. Він передбачає оцінку певної діяльності. До цієї групи ми відібрали 147 прислів'їв в трьох мовах. Ми дійшли висновку, що ставлення до долі, часу, наполегливості втручання у чуже життя, моральних цінностей, працьовитості, лінощів, алкоголю, розуму, грошей, здоров'я, справедливості, невігластва, чесності, професіоналізму, брехні та гіркого досвіду однаково проявляється в менталітетах українців, англійців та греків, проте засоби вербалізації цих понять відрізняються.

4. У групі прислів'їв на позначення умови ми дослідили зв'язки між причиною та умовою в 122 прислів'ях в трьох мовах. Ми дійшли висновку, що ставлення до самоповаги, щастя, дружби, обачливості та спостереження, працелюбності, ризику, подружнього життя, терпіння, самостійності та відповідальності однаково позитивне в українському, англійському та грецькому менталітетах. Негативно відносяться ці народи до надмірної самовпевненості, насмішок, поспіху та жадібності.

5. Група прислів'їв на позначення відсутності причини є невеликою та характеризується наявністю наслідків без видимих на це причин та умов. До цієї

групи ми віднесли 24 прислів'я. В даних прислів'ях превалює висміювання та критика таких негативних людських якостей та звичок як нахабство та зухвалість, азартні ігри, скиглення, брехня, надмірна нерішучість, нераціональне використання часу, аморальність та безпринципність.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Під час нашого дослідження ми з'ясували, що лінгвокультурологія досліджує культурні особливості, національний характер і менталітет в безпосередньому зв'язку з людиною, її мисленням, світоглядними орієнтирами та духовно-практичною діяльністю.

Ми виявили, що по-перше, менталітет – це цілісна картина світу у її ціннісних орієнтирах, існуюча тривалий час, незалежно від конкретних економічних і політичних умов; по-друге, національний менталітет – це спосіб мислення, психологічний склад розуму, особливості мислення; по-третє, національний менталітет нерозривно пов'язаний з національним характером, під яким ми маємо на увазі сукупність специфічних, своєрідних, властивих лише даному народу рис, але й своєрідний набір універсальних загальнолюдських рис, які ми розглянули на матеріалі прислів'їв трьох мов.

Проаналізувавши характерні риси менталітетів трьох народів, ми зробили висновок, що спільними якостями є волелюбність, чесність та життєлюбність, а від'ємними – жадібність, заздрість та колективізм у українців; стриманість, змагальність та традиційність у англійців; надмірність, легковажність та хитрість у греків.

Процес розуміння й аналізу прислів'їв як мовних знаків національної культури – це шлях до пізнання менталітету народу. А саме через пізнання менталітету народів ми дослідили категорію «причинності» в українській, англійській та грецькій мовах.

Причинність є однією з основних універсальних понятійних категорій буття, яка виражається у мові за допомогою лексичних, синтаксичних, словотворчих, морфологічних та інших засобів, утворюючи у мові функціонально-семантичне поле причинності.

Розгорнуту класифікацію причинно-наслідкових відносин розробив британський лексиколог П.М. Роже. Він включав причинність разом із відносинами, кількістю, порядком, часом та числом до абстрактних відносин. Причинність, згідно з П.М. Роже, складається з деяких важливих елементів таких як наслідок, умова та відсутність причини.

Дослідивши прислів'я на позначення причинності, ми відібрали до групи наслідку 147 прислів'їв з української, англійської та грецької мов. Наслідок виявляється в усіх сферах життя людини. Будь-яка подія викликана якимось чинником, який і є причиною, що існує у всьому. Засоби вербалізації причинно-наслідкового зв'язку в трьох мовах культурно специфічні, через те, що більшість прислів'їв виражені образами, властивими лише окремому менталітету. Поміж 147 одиниць 83 прислів'я – 56 % від загальної кількості прислів'їв у групі наслідку мають схожі образи в трьох або двох мовах, відповідно 64 прислів'я – 44% є абсолютно різними в українській, англійській та грецькій мовах.

Група умови виражає відношення предмета до оточуючих явищ, без яких існувати він не може, обставини, особливості реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь. В даній категорії ми проаналізували 122 прислів'я і дійшли висновку, що 61 одиниця – 50 % від усієї групи прислів'їв на позначення умови абсолютно тотожні в двох або трьох мовах та 61 – 50 % за образністю не співпали в жодній з мов.

Група відсутності причини в 24 прислів'ях, які ми відібрали, відображається по-різному. В даних прислів'ях превалює висміювання та критика негативних людських якостей та звичок. З 24 одиниць в 11 прислів'ях – 46 % відсутність причини вербалізовано однаково в двох або трьох мовах та 13 прислів'їв – 54 % містять образи, притаманні одному менталітету.

Загальна кількість прислів'їв, які ми відібрали та проаналізували в категорії причинності становить 293 пареміологічних одиниці з української, англійської та грецької мов. Підводячи підсумки нашого дослідження, ми дізналися, що 155 одиниць тотожні і за значенням, і за образністю в двох або трьох мовах – це відповідно складає 53 % від загальної кількості проаналізованих одиниць і відповідно 138 прислів'їв в трьох мовах вербалізовані іншими засобами, що складає 47%. Отже, не зважаючи на те, що менталітет українців, англійців та греків формувалася під впливом різної культури, віросповідання, традицій, середовища проживання, а також системи виховання та освіти, в усіх трьох національностях ми виявили немало схожих рис. Більше половини з поміж досліджених нами паремій виступають абсолютними

еквівалентами, а отже і образи які в різних мовах відображають причинно-наслідковий зв'язок, умову та відсутність причини є повністю тотожними. Таким чином прислів'я на позначення причинності в усіх трьох мовах репрезентують загальнолюдські риси, притаманні всім менталітетам.

Перспективою нашого подальшого дослідження є порівняльний аналіз семантики прислів'їв на позначення причинності на матеріалі 4-х мов: української, англійської, новогрецької та німецької.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Ю.В. Регулятивный потенциал британских пословиц как средств языкового воплощения концептов мужчина и женщина: дис... канд. філол. наук: 06. 09. 07 / Ю.В. Абрамова: – Х., 2007. – 21с.
2. Авксент'єв Л.Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л.Г. Авксент'єв. – Київ: Мовознавство, 1997. – 237с.
3. Алефиренко Н.Ф. Проблемы фразеологического значения и смысла: (в аспекте межуровневого взаимодействия языковых единиц) / Н.Ф. Алефиренко, Л.Г. Золотых. – Астрахань: Из-во Астраханск. гос. пед. ун-та, 2000. – 220с.
4. Амаатов А. М. Причинно-следственные связи на разных уровнях языка: дисс... д-ра филол. наук: 10.02.04 / А.М. Амаатов: Белгородский государственный университет. – Москва, 2006. – 347 с.
5. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1963. – 208с.
6. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю.Д. Апресян // Вопросы языкознания. – М., 1995. – № 1. – с. 37-66.
7. Арсеньева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц / Е.Ф. Арсеньева. – Казань: Изд-во Каз. ун-та., 1989. – 123с.
8. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови / Я.А. Баран. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 175с.
9. Баранцев К.Т. Англійські прислів'я та приказки / К.Т. Баранцев. – К.: Радянська школа, 1973. – 176с.
10. Белянин В.П. Учебное пособие по курсу «Психолінгвістика» / В.П. Белянин. – М.: Новый Гуманитарный Университет Натальи Нестеровой, 1999. – 37 с.
11. Брутян Г.А. Мовна картина світу та її роль у пізнанні / Г.А. Брутян // Методологічні проблеми аналізу мови. – Єреван: Вид-во Єреванського університету, 1976. – С. 54 - 67.

12. Булыгина Т.В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / Т.В. Булыгина, А.Д. Шмелев. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – 576 с.
13. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
14. Воробьев В.В. Лингвокультурология (Теория и методы) / В.В. Воробьев. – М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 1997. – 332 с.
15. Воротников Ю.Л. Языковая картина мира / Ю.Л. Воротников // Знание. Понимание. Умение. – М., 2006. – № 2. – С. 80-90.
16. Гачев Г.Д. Национальные образы мира. Космо-Психо-Логос Текст / Г.Д. Гачев. – М.: Прогресс-Культура, 1995. – 480 с.
17. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу. Монографія. / І.О. Голубовська. – К.: Логос, 2004. – 71с.
18. Голубовська І.О. Прислів'я як відбиття ціннісних орієнтирів етнічної спільноти (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) / І.О. Голубовська. – К.: Мовознавство, 2004. – № 2-3 – С. 73.
19. Денисенко С.Н. Національно-культурна специфіка фразеології у сучасних дослідженнях / С.Н. Денисенко // Мова і культура: Серія „Філологія”. – К.: Дім Дмитра Бураго, 2001. – Вип. 3. – С. 62 - 65.
20. Добровольский Д.О. Национально-культурная специфика во фразеологии / Д.О. Добровольский // Вопросы языкознания. – 1997. – № 6. – С. 37–48
21. Дубов И.Т. Феномен менталитета: психологический анализ / И.Т. Дубов // Вопросы психологии. – 1993. – № 5. – С. 20–29
22. Дубровин М.И. Англійці і росіяни: приказки в ілюстраціях / М.И. Дубровин. – М.: Просвітництво, 1995. – 349 с.
23. Ельянова Н.М. Крилаті слова: їхнє походження і значення/ Н.М. Ельянова. – Ленінград: Освіта, 1971. – 324с.
24. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд / С.Я. Єрмоленко. – К., 2007. – С. 97-98.

25. Жуков В.П. Семантика фразеологічних зворотів / В.П. Жуков. – М.: Просвещение, 1978. – 157с.
26. Иванова Е.В. Мир в английских и русских пословицах: учеб. пособие / Е.В. Иванова. – Спб.: Из-во Спб. ун-та, 2006. – 280 с.
27. Караулов Ю.Н. Семантический гештальт ассоциативного поля и образы сознания / Ю.Н. Караулов // Языковое сознание. Содержание и функционирование. – М., 2000. – С. 107-109.
28. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление / С.Д.Кацнельсон. – Л.: Наука, 1972. – 213с.
29. Колесов В.В. Язык и ментальность / В.В. Колесов. – СПб.: Петербургское Востоковедение, 2004. – 240 с.
30. Комаров А. П. О лингвистическом статусе каузальной связи / А. П. Комаров. Алма-Ата: Изд-во Казахск. гос. пед. ин-та, 1970. – 224 с.
31. Корнилов, О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О.А. Корнилов. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
32. Коробка П.Л. Идиоматическая фразеология как лингводидактическая проблема: дисс... кандидата фил. наук 03.05.98 / П.Л. Коробка: – М., 1998. – 29 с.
33. Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз), монографія / І. Кресіна. – К.: Вища школа, 1998. – 392 с.
34. Кузько П.В. До питання про перспективність дослідження паремій / П.В. Кузько. – Мелітополь: видавництво Мелітопольський державний пед. університет, 2003. – С. 87.
35. Кунін А.В. Курс фразеології англійської мови / А.В. Кунін. – М.: Вища школа, 1986. – 336 с.
36. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
37. Лурия А.Р. Язык и сознание / А.Р. Лурия. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 416 с.
38. Ляпон М.В. Прагматика каузальности / М.В. Ляпон // Русистика сегодня: язык, система и её функционирование. – М.: Наука, 1988. – С. 110-121.

39. Маслиева О.В. Становление категории причинности / О.В. Маслиева. – Л.: Наука, 1987. – 105 с.
40. Маслова В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – М.: Академия, 2001. — 183 с.
41. Медведєв Ф.П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо / Ф.П. Медведєв. – Х.: Основа, 1982. – С. 53.
42. Мокиенко В.М. Учебная идеография и учебная фразеология /В.М. Мокиенко. – М.: Просвещение, 1984. – 252 с.
43. Мокиенко В.М. В глубь поговорки: Рассказы о происхождении крылатых слов и образных выражений. / В.М. Мокиенко. – СПб., 2007. – 256 с.
44. Пазяк М.М. Нові видання в пареміології: Народна творчість та етнографія / М.М. Пазяк. – К.: Наукова думка, 1989. – 206с.
45. Пермяков Г.Л. Основы структурной паремиологии / Г.Л. Пермяков. – М.: Наука, 1988. – 237 с.
46. Пермяков Г.Л. От поговорки до сказки (Заметки по общей теории клише) / Г.Л. Пермяков. – М.: Главная редакция издательства восточной литературы «Наука», 1970. – 187 с.
47. Подюков І.А. Народна фразеологія в дзеркалі народної культури / І.А. Подюков. – Пермь: ПДП, 1990. – 127с.
48. Попова З.Д. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М.: АСТ, 2007. – 314 с.
49. Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В.И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 8-70.
50. Рыбакова И.Я. Причинные конструкции современного русского литературного языка: дисс... канд. филол. наук : 10.02.01 / И.Я. Рыбакова – М., 2006. – 189 с.
51. Савенкова Л.Б. Русская паремиология: семантический и лингвокультурологический аспекты / Л.Б. Савенкова. – Ростов н/Д: Изд-во Рост. ун-та, 2002. – 240 с.

52. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи / Э. Сепир // Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М.: Прогресс, 1993. – 286с.
53. Середницька А.Я. Наукова і мовна картина поняття переміщення (на матеріалі дієслів переміщення української мови) / А.Я. Середницька // Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць. – К., 2005. – Вип. 83. – С. 36–47.
54. Сильницкий Г.Г. Семантические и валентностные классы английских каузативных глаголов: дисс... докт. филол. наук 04.10.74 / Г.Г. Сильницкий: Смоленский государственный университет. – Смоленск, 1974. – 111 с.
55. Смит Л.П. Фразеология английского языка / Л.П. Смит. – М., 1959. – 387с.
56. Снитко Т.Н. Предельные понятия в Западной и Восточной лингвокультурах / Т.Н.Снитко. – Пятигорск: Пятиг. гос. лингв. ун-т, 1999. –156 с.
57. Тарасова Л.Д. Языковой статус причинной связи / Л.Д. Тарасова // Филологические науки. – М.: ООО «Филологические науки», 1998. – С. 50-55.
58. Теля В.Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В.Н. Теля. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 13-24.
59. Теля В.Н. Русская фразеология в зеркале национального менталитета (от мировоззрения до миропонимания) / В.Н. Теля // Російська фразеологія. Семантичний, прагматичний і лингвокультурологічний аспекти. – М.: Языки русской культуры, 1996. – С. 238 - 269.
60. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 352 с.
61. Тимченко І.В. Семантика фразеологічної одиниці та її компонентів / І.В. Тимченко // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць лінгвістичних кафедр. – Харків, 1988. – С. 56 - 61.
62. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Р.М. Фрумкина. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.
63. Хроленко А.Т. Лингвокультуроведение: пособие к спецкурсу по проблеме «Язык и культура» / А.Т. Хроленко. – Курск: Изд-во ГУИПП «Курск», 2000. – 168 с.

64. Хутка О.Є. Поняття «національна ментальність» та її роль в ціннісній системі суспільства / О.Є. Хутка // Збірник наукових праць серія «управління». – Л., 2009. – В 4(10). – С. 78-80.
65. Abbott B. Models, Truth and Semantics / B. Abbott // *Linguistics and Philosophy*, 1997. Vol. 20(2). – p. 117 - 138.
66. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages / G. Fauconnier. — Mass.: MIT Press, 1985. 190 p.
67. Gorer, J. Exploring English Character Text. / J. Gorer. New York: Criterion Books, 1955. – 328 p.
68. Green G. Pragmatics and natural language understanding / G. Green. – Lawrence Erlbaum assoc., 1989. – 180 p.
69. Hymes D. Language in culture in society: A reader in linguistics and anthropology / D. Hymes. N.Y. Harper & Row, 1964. – p. 138.
70. Lawley J. Metaphors in mind: Transformation through symbolic modeling / J. Lawley, P. Tompkins. – L., 2005. – 317 p.
71. Nolan R. Cognitive practices: human language and human knowledge / R. Nolan. – Cambridge, 1994. – 142 p.
72. Weinreich U. Problems in the Analysis of Idioms: Substance and Structure of Language, University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1984. – 234 p.
73. Χαράλαμπος Συμεωνίδης Εισαγωγή στην ελληνική φρασεολογία Ημ. Έκδοσης: 01/01/2000 – 122σ.
74. Режим доступу: <http://referaty.net.ua>
75. Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua>
76. Режим доступу: <http://www.homeenglish.ru>
77. Режим доступу: <http://luchenko.com>
78. <http://www.bartleby.com/346/16.html>
79. <http://lib.rus.ec/b/414885/read>
80. http://www.rusnauka.com/21_DSN_2012/Philologia/7_113522.doc.htm
81. <http://nsportal.ru/ap/drugoe/library/otrazhenie-natsionalnogo-mentaliteta-v-poslovitsakh-i-pogovorkakh-russkogo-i-angli>

82. <http://psylib.org.ua/books/inostra/txt04.htm>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

83. 500 англійських прислів'їв і приказок / Під ред. І.С.Гварджаладзе, О.Л.Гильбертона, Т.Г.Кочинашвили. – М.: Видавництво літератури іноземною мовою, 1960. – 32 с.

84. Англо-русский фразеологічний словник з тематичної класифікацією / під ред. П.П. Литвинова. – М.: Яхонт, 2000. – 448 с

85. Буковська М.В. Словник уживаних англійських прислів'їв. / М.В. Буковська, С.І. Вяльцева, З.І. Дубянский, А.П. Зайцева, Я.Г. Биренбаум – М.: Просвітництво, 1985. – 234с.

86. Рейдаут Р. Толковый словарь английских пословиц / Р. Рейдаут, К. Уиттинг. – СПб : Лань, 1997. – 256с.

87. Російсько-англійський словник прислів'їв і приказок / під ред. С.С.Кузьмина, Н.Л. Шадріна. – СПб.: Мик/Лань, 1996. – 353с.

88. Хориков И. П. Новогреческо русский словарь / под ред. П. Пердикиса и Т. Пападопулоса. – М.: Изд-во «Русский язык», 1980. – 853с.

89. Gleason N. Proverbs from around the world 1500 amusing, witty, and insightful proverbs from 21 lands and languages / N. Gleason. – New York: Carol Publishing group, 1992. – 135 p.

90. P. Roget. Roget's international thesaurus. / Roget. P. – NY: HarperCollins Publishers, 2010. – 1312 p.

91. Spears R. NTC's thematic dictionary of American Idioms / R. Spears. – New York: TEC Publishing group, 1997. – 419 p.

92. Smith W. G. The Oxford dictionary of English proverbs. / W. G. Smith – [third edition] – Oxford: Oxford University Press, 1970. – 305 p.

93. Γ. Μπαμπινιώτης. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας Δ' έκδοση / Μπαμπινιώτης Γ. – ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ , 2012. – 2256 σ.

ДОДАТОК А

Вибірка українських, англійських та новогрецьких прислів'їв на позначення причинності

Українські	Англійські	Новогрецькі
Як постелиш, так і спатиме.	As you make your bed, so you must lie on it.	Σκαλίζοντας, η κότα βγάζει τα μάτια της.
Що голова, то й розум.	Every man to his taste. Everybody to his own opinion. Many men, many minds.	Όσα μυαλά, τόσες γνώμες.
Копійка любить, щоб її рахували.	Look after the pennies and the pounds will take care of themselves. Sparing is the first gaining.	Λιγά και συχνά γεμίζουν τα πουγγιά. Μαζεύε όταν μπορείς, για να έχεις όταν πρέπει.
Я мислю, отже існую.	Since I doubt, I think, since I think I exist.	Νοώ, αρά υπάρχω.
Не знаючи броду, не лізть у воду.	Cross the stream where it is shallowest.	Σκέψου, πριν ενεργήσεις. Κοίταξε πριν πηδήσεις.
У здоровому тілі здоровий дух.	A sound mind in a sound body.	Νους υγιής εν σώματι υγιεί.
Як гукнеш, так і відгукнеться	Curses like chickens come home to roost.	Έχει ο καιρός γυρίσματα, να πληρωθούν τα πείσματα.

Що посієш, те й пожнеш.	A bad penny always comes back.	Άγιος που δε θαυματοουργεί, μηδέ δοξολογιέται. Ό,τι σπείρεις θα θερίσεις.
Пташку можна пізнати по тому, як вона співає.	A bird may be known by its song.	Τα ράσα δεν κάνουν τον παπά.
Сліпий сліпого водить, та далеко не доводить.	A blind leader of the blind.	Στους στραβούς κυβερνάει ο μονόφθαλμος.
По заслугах і честь.	A good dog deserves a good bone.	Θέλεις το τρανό χουλιάρι, πάρε και μεγάλο φτυάρι.
І на великий розум глупота находить.	A good marksman may miss.	Το έξυπνο πουλί απ' τη μύτη πιάνεται.
Голодний чоловік – сердитий чоловік.	A hungry man is an angry man.	Η πείνα κάστρα πολεμάει και κάστρα παραδίνει. Νηστικό αρκούδι δεν χορεύει.
За все береться, та не все вдається.	A Jack of all trades is master of none.	Πολυτεχνίτης και ερημοσπίτης.
Жартувала, жартувала та в халепу і попала.	A joke never gains an enemy but often loses a friend.	Τα γέλια σπέρνουν κλάματα
Обпікшись на молоці, дмухатимеш і на воду.	A burnt child dreads the fire.	Όποιος καεί στο γάλα (στη σούπα) φυσάει και το γιαούρτι. Το χτυπημένο σκυλί αρκεί να δείξεις το ραβδί.

Хто звик брехати, тому не спочивати.	A lie begets a lie.	Ο ψεύτης δεν πιστεύεται κι όταν αλήθεια λέει.
Хто багато загрожує, той мало шкодить.	Barking dogs seldom bite. A threatened blow is seldom given.	Σκυλί που γαβγίζει δε δαγκάνει.
Неробство – мати всіх вад.	By doing nothing we learn to do ill.	Αργία μήτηρ πάσης κακίας
П'яний – що малий: що у голові, те й на язиці.	Drunkenness reveals what soberness conceals.	Αυτά που θες ξενέρωτος, τα κάνεις μεθυσμένος.
Хто рано лягає і рано встає, здоров'я, багатство і розуму наживе.	Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise.	Γλυκός ο ύπνος το πρωί, παλιά ρούχα τη Λαμπρή.
На кожне зло своє добро.	Every dark cloud has a silver lining.	Ουδέν κακόν αμιγές καλού.
У семи няньок дитя без очей.	Too many cooks spoil the broth. Everybody's business is nobody's business.	Οι πολλές μαμές πνίγουν το παιδί. Οι πολλοί μάγειροι χαλούν το φαί. Οπου λαλούν πολλοί κοκόροι, αργεί να ξημερώσει.
Від іскри ватра займається.	Little chips light great fires.	Αρπάζομαι με το παραμικρό.
Крапля камінь точить.	Little strokes fell great oaks.	Και σταγόνα τρώει την πέτρα. Πες το, πες το, το κοπέλι, κάνει την κυρά και θέλει.

Вчора не наздоженеш.	Lost time is never found again.	Από μακρύτερα μωρέ την ταφήν.
Відсутність новин - найкраща новина.	No news (is) good news.	Τα καλά μαντάτα βαδίζουν, τα κακά τρέχουν.
На все є причина.	Every why has a wherefore.	Ακάλεστη δεν έρχεται η αρρώστια.
Не викуриш бджіл меду не покуштуєш.	No sweet without (some) sweat.	Τα καλά κόπιος κτώνται.
Кігтик зав'язнув – всій пташці пропасти.	One link broken, the whole chain is broken.	Όποιος σπέρνει ανέμους, θερίζει θύελλες.
Що швидко дозріває, то швидко і псується.	Soon ripe, soon rotten.	Κάλλιο γαιδουρόδενε παρά γαιδουρογύρευε.
Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті.	Such carpenters, such chips.	Ανάξια η νοικοκυρά, αχαίρετο το σπίτι.
Кінець справу вінчає.	The end crowns the work.	Τέλος καλό, όλα καλά.
Скільки вовка ні годуй, він все в ліс дивиться.	The leopard cannot change its spots.	Ο λύκος κι αν εγέρασε κι άσπρισε το μαλλί του, ούτε τη γνώμη άλλαξε, ούτε την κεφαλή του.
Злом зла не поправиш.	Two blacks do not make a white.	

Що було те загуло.	What is done cannot be undone.	Τι έγινε, έγινε
Чому бути, того не минути.	What must be must be.	Ό,τι γράφει δεν ξεγράφει.
Далі покладеш – ближче візьмеш.	Safe bind, safe find.	Όποιος καλά κλείνει, καλά ανοίγει. Πόρτα κλειστή, κεφάλι φυλαγμένο.
Чим вище літаєш, тим болячіше буде падати.	Up like a rocket, down like a stick. The higher standing, the lower falling.	Πολύ περηφανεύεται, γρήγορα ταπεινώνεται.
Не замочивши рук, не вмиєшся.	A cat in gloves catches no mice.	Αν δεν βρέξεις κόλο, ψάρι δεν τρως.
Хто мовчить, той не грішить.	A close mouth catches no flies.	Πολλά να ακούς, λίγα να λές.
У хорошої дружини і поганий чоловік буде молодець.	A good wife makes a good husband.	Του καλού άντρα η γυναίκα από τα μούτρα φαίνεται.
Не воружи біди, коли біда спить. Не шукай біди: біда сама тебе знайде.	Don't trouble trouble until trouble troubles you.	
Хто чекає, той дочекається.	Everything comes to him who waits.	Θέλεις το τρανό χουλιάρι, πάρε και μεγάλο φτυάρι. Τα καλά ίσως έρθουν σ' αυτούς που περιμένουν, αλλά μόνο

		όσα περισσέψουν απ' αυτούς που βιάζονται.
За двома зайцями поженешся, жодного не зловиш.	Grasp all, lose all.	Όποιος κυνηγά πολλούς λαγούς, χάνει και τους λίγους. Όποιος θέλει τα πολλά χάνει και τα λίγα.
Поспішиш – людей насмішиш.	Haste makes waste.	Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
Смійся, аби потім на кутні не сміятися.	He laughs best who laughs last.	Γελάει καλά, όποιος γελάει τελευταίος.
Хто перший палицю узяв, той і пастух.	He that comes first to the hill may sit where he will.	
Не розгризеш шкаралупу – не з'їси горіха.	He that will eat the kernel must crack the nut.	Αν δεν κοπιάσουν γόνατα, καρδιά δε θεραπεύεται.
Якщо хочеш, щоб справа була зроблена добре, роби її сам.	If you want a thing well done, do it yourself.	Ο λύκος έχει τον σβέρκο χοντρό γιατί κάνει τις δουλειές μόνος του.
Хто гостю радий, той і собачку його нагодує.	Love me, love my dog.	Αγάπαγε το φίλο σου με τα ελλατώματά του.
Поспішай поволі.	Make haste slowly.	Όποιος πάει αργά, φτάνει γρήγορα.
Не покуштувавши горя, не пізнаєш і щастя.	Misfortunes tell us what fortune is.	Χύθηκε το λάδι μας μέσα στο τηγάνι μας.

Хто сам себе не поважає, того та інші поважати не будуть.	Respect yourself, or no one else will respect you.	Αγιε μου Γιώργη, βόηθα με, κουνά και συ τα χέρια σου.
Вогню без диму не буває.	There is no fire without smoke.	Δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά.
Де хотіння, там - уміння.	Where there's a will, there's a way.	Απέχου και ανέχου.
Від теплого слова і лід розмерзає.	Words that come from the heart stay warm.	Ο λόγος σου με χόρτασε και το ψωμί σου κρατά.
Пішов по шерсть, та повернувся острижений.	Many go out for wool and come home shorn.	Πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος.
Хто не працює – той їсть.	A horse that will not carry a saddle must have no oats.	Ο μη εργαζόμενος μηδέ εσθιетώ.
Де на двох вариться – третій поживиться.	One beats the bush and another catches the bird.	Άλλοι σκάφτουν και κλαδεύουν, και άλλοι πίνουν και μεθάνε. Αλλού τρίβουν τα λάχανα και αλλού τρώνε την πίτα.
Не щастить в карти – пощастить у коханні.	Unlucky at cards, lucky in love. Unlucky gambler, lucky love.	Όποιος χάνει στα χαρτιά, κερδίζει στην αγάπη.
Назвався грибом – лізь у кіш.	In for a penny, in for a pound. As well hanged for a sheep as a lamb.	Τώρα που μπήκες στο χορό θα χορέψεις.

Жінки довге волосся мають, а розум короткий.	Long hair, little brains.	Μακριά μαλλιά, λίγη γνώση.
Дитина не плаче – мати не розуміє.	It's the crying baby that gets the milk. He who bewails himself has the cure in his hands. The squeaking wheel gets the oil.	Αν δεν φωνάζει το μωρό, δεν το ταΐζει η μάνα του.
Правду фарбувати немає потреби.	A clean hand wants no washing.	Καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται.
Якби бабуся не бабуся, так була б вона дідусем.	If my aunt had been a man, she'd have been my uncle.	
Від добра добра не шукають. Від млинців пирогів не шукають.	Let well (enough) alone.	Δεν αφήνουμε το γάμο να πάμε για πουρνάρια.
Народитися в сорочці.	To be born with a silver spoon in one's mouth.	
Після бійки кулаками не махають.	To lock the stable-door after the horse is stolen.	Μη φέρνεις τη μουστάρδα μετά το φαγητό.
Товкти воду в ступі.	To plough the sand.	Κάνω τον άνεμο κουβάρι.
Почин дорожчий за гроші.	A good beginning makes a good ending. Well begun is half done.	Η αρχή είναι το ήμισυ του παντός.

Немає троянди без шипів.	There is no rose without a thorn.	Δεν υπάρχει ρόδο χωρίς αγκάθια.
Μετα виправдовує засоби.	The end justifies the means. Choice of the ends covers choice of the means.	Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα.
Хотіли як краще, а вийшло як завжди.	We wanted the best, you know the rest.	Έτρεχε να μην βράχει και έπεσε στο ποτάμι.
Ледачий два століття живе.		Ο άδουλος δεν γερνά εύκολα.
Чим більше можливостей, тим більше потреб.	One shoulder of mutton draws down another.	Αυξάνει ο γαϊδαρος κονταίνει το σαμάρι.
Гроші відмикають усі двері. Хто платить, той і музику замовляє.	He who pays the piper calls the tune.	Έχεις γρόσια, έχεις γλώσσα. Όποιος έχει παπούτια, χτυπάει τα τακούνια.
Дарованому коневі в зуби не заглядають.	Never look a gift horse in the mouth.	Ξίδι χάρισμα γλυκό σαν μέλι.
Рибак рибача бачить здалеку.	A thief knows a thief as a wolf knows a wolf.	Ομοιος στ'όμοιο και η κοπριά στα λάχανα.
На безриб'ї і рак – риба.	In the country of the blind one-eyed man is a king.	Στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι.
Яблуко від яблуні далеко не котиться.	Like father, like son.	Κατά μάνα, κύρη είναι γιος και θυγατέρα.

Стріхою піч топити.	To rob one's belly to cover one's back.	Έζραιος χρεωκόπος τα παλαιά κατάστιχα γυρεύει.
Пустити цапа в капусту.	To set the wolf to keep the sheep.	Θρέψε λύκο το χειμώνα, να σε φάει το καλοκαίρι.
Розкажи зозулі – знатиме весь гай. Розкажи невістці знатимуть у місті.	When three know it, all know it.	Από χείλη σε χείλη το μαθαίνουν χίλιοι.
Побійся бід, поки їх немає.	A danger foreseen is half avoided.	
Одна паршива вівця все стадо псує.	One scabby sheep will mar a whole flock.	Ένα ψωριάρικο πρόβατο χαλά όλο το κοπάδι.
Одна сніжинка ще не сніг. Один в полі не воїн.	One swallow does not make a summer.	Ένας καν κανένας. Ένας κούκος δεν φέρνει την άνοιξη. Το πρόβατο που ξεκόβει απ'το κοπάδι, το τρώει ο λύκος. Με ένα κερί δε γίνεται η Ανάσταση.
Під лежачий камінь вода не тече.	Nothing seek, nothing find.	Λιθάρι που κυλάει δε μαλλιάζει.